Koroška kronika

Izdaja:
Britanska obveščevalna služba

Cena:
za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

Leto II. | Celovec, petek 13. septembra 1946 | Številka 38

Dr. Jakob Sket — pisatelj in slovničar

Kulturna zgodovina slovenskega naroda in še prav posebno koroških Slovencev je tesno povezana z imenom dr. Jakoba Sketa. Kot pisec učnih knjig za srednje šole si je pridobil velike zasluge, vsemu slovenskemu ljudstvu, od izobraženca do preprostega kmeta pa je poznan po svoji »Miklovi Zali«. V zgodovini našega slovstva ohrani Sketovo ime za vselej častno mesto, koroškim Slovencem pa ostane v hvaležnem spominu kot njih učitelj in neumoren kulturni delavec ,ki je posvetil vse svoje delo prospehu Družbe sv. Mohorja.

Sket se je rodil v preprosti kmečki hiši, kakor skoraj vsi veliki slovenski možje. Njegova zibel je stala v Mestinju blizu Šmarij pri Jelšah na Štajerskem. Brati in pisati se je naučil v domači šoli, normalko pa je obiskoval v Celju, nato je vstopil v gimnazijo v Mariboru, ki jo je dovršil leta 1873. Njegovi starši so želeli, da bi se posvetil duhovniškemu poklicu, on sam pa je želel izpolniti svojo jezikoslovno nadarjenost in se je vpisal na vseučilišču v Gradcu kot slušatelj staroklasičnih jezikov, ter slovenščine in nemščine. Eden njegovih učiteljev je bil Gregorij Krek, Slovenec, s katerim ga je kmalu vezalo tesno prijateljstvo. Sket se je zavedal, da mu bodočnost kot slovenski akademski učitelj ne bi bila uglajena, zato je takoj po prejemu absolutorija nastopil službo suplenta na celovški gimnaziji jeseni leta 1877. Naslednjega leta je napravil učiteljski izpit in nekoliko mesecev pozneje doktorat.

Že nekoliko dni po opravljenih izpitih pa je moral obleči vojaško suknjo. S svojim polkom se je odpeljal iz Maribora v Bosno. Po mnogih težkih naporih, ki jih je prestal na bojišču, se je še istega leta jeseni vrnil v Celovec, kjer je bil medtem imenovan za pravega učitelja na gimnaziji. Na tem mestu je ostal več kot trideset let, dokler ni bil leta 1908. na lastno prošnjo upokojen. Ob tej priliki je dobil naslov vladnega svetnika.

V vsej dobi svojega učiteljevanja v Celovcu se je Sket posvetil nalogi, da uri mladino ne samo v predpisanih učnih predmetih, ampak da jo navaja tudi k resnemu delu in točnemu izvrševanju dolžnosti v bodočem življenju. Svoj prosti čas je izrabljal za lastno znastveno izpopolnjevanje in za slovstveno ter vzgojno delo. Celovec s svojo pomembno tradicijo izza Einspilerjeve in Janežičeve dobe, s svojo Mohorjevo družbo, je bil pravo mesto za njegove težnje. Sket je prevzel od Janežiča započeto delo in je preuredil ter priredil vse slovenske čitanke za srednje šole. Leta 1881 je poleg tega pričel s sodelovanjem Gregorija Kreka in Davorina Trstenjaka izdajati »Kres«. Vendar pa tla za literarni list niso bila več tako ugodna kakor v Janežičevi dobi za »Slovenski Glasnik«; kakor so se takrat mladi pisatelji zatekali k Janežiču, ker jim Bleiweisove novice niso nudile pričakovane zaslombe, tako je znal sedaj Levec, urednik »Ljubljanskega Zvona«, ki je pričel izhajati istega leta, pridobiti vse tedanje najboljše pisatelje. »Kres« se je držal predvsem romantičnih načel, saj je bil Krek glavni predstavnik romantične šole v jezikoslovju. Tudi Sket kot leposlovec se je nagibal k romantični struji v pripovedništvu. Trije spisi, ki jih je objavil v »Kresu« pod imenom dr. Stojan, nam pričajo o tem: »Milko Vogrin«, »Žrtev ljubosumnosti« in »Slika in srce«, najbolj pa njegova povest, ki je zajela snov iz turških napadov na slovensko koroško ozemlje: »Miklova Zala«. Posebno v tej povesti je Sket pokazal, kako dobro je umeval ljudsko dušo, ki ji posebno ugaja domača snov, zajeta iz krvave zgodovine turških bojev, prepletena z motivi ljubezni do rodne zemlje, do rojakov in domače družine. V »Milku Vogrinu«je porabil svoje spomine na bosansko okupacijo, na »Miklovo Zalo« pa ga je opozoril Šimen Janežič, sam rodom iz Roža. Pozval je Sketa, da se je seznanil s pokrajino okoli Sv. Jakoba v Rožu, kjer je živela ta pripovedka v ljudskem izročilu in tu se je poglobil v ljudski značaj, ki ga je potem tako uspešno urisal v svoji povesti .

Nekoliko let pozneje je Sket preuredil svoj »Kres« v znanstven list, kmalu pa je moral nehati z izdajanjem. Toda našel je takoj novo polje za svoje delo. Uvidel je, da bi se moralo slovensko slovstvo povezati s sodobnim stanjem znanosti in leposlovja. Sestavil je slovenske čitanke za srednje šole in tako ustvaril podlago za slovstveno šolanje slovenske mladine. Bilo je dolgotrajno delo, kajti Sket ni imel na razpolago zgodovinskih pregledov. Sam je, oddaljen od tedanjega središča književnega življenja, spravil vso neurejeno snov v pregledno zvezo in enotnost. Tekom osmih let je ustvaril za vse naše zavode nove čitanke.

Sket je bil za Janežičem tudi edini šolski slovničar. Na osnovi Janežičeve slovnice je sestavil slovensko slovnico za srednje šole, ki so jo kmalu vpeljali po vseh šolah kot edino primerno učno knjigo. A tudi za Nemce je sestavil Sket dve nemško-slovenski jezikovni vadnici, ki so ju uporabljali v šolah v zasebnem pouku slovenščine.

Nepopolna bi bila slika Sketovega delovanja, če bi prezrli njegov požrtvovalni trud za prospeh Mohorjeve družbe. Odkar je bival stalno v Celovcu, je bil v tesnem stiku s to pomembno slovensko kulturno ustanovo. Od leta 1882 je bil nepretrgoma odbornik Mohorjeve družbe in je vršil kot tak recenzijske in korekturne posle. Vsi večji spisi, ki so bili namenjeni za društvene knjige, so šli skozi njegovo oceno. Tako je imel priliko, da je usmeril književna izdanja v tisti pravec, ki se je vedno držal zmerne srednje poti med splošnim ljudskim okusom in estetičnimi zahtevami modernega časa.

Kljub temu, da je bil Sket leta 1908 upokojen, si ni privoščil počitka. Vsak dan je po več ur prebil pri svojem visokem pisalniku in pregledoval korekture ter prebiral in urejeval beležke za čitanke in etimološki slovar. O počitnicah pa je s svojo družino redno zahajal k Vrbskem jezeru. Tu ob jezeru je imel svoj čoln, svojo klopco in svoj gozdič. V mlajših letih je tu snoval in pisal svoje povesti. Sket ni bil okorel šolnik, kakor jih lahko večkrat srečavamo, imel je mnogo smisla za planinski šport še v tisti dobi, ko so se Slovenci razmeroma malo zanimali za turistiko. Bil je vztrajen kolesar, vnet drsalec in veslač. V mlajših letih je imel svojo jadrnico, s katero se je udeleževal tekem na Vrbskem jezeru. Nekoč je pri taki tekmi celo prejel prvo nagrado. Pozimi pa je rad zahajal v gledališče. Koncem počitnic je redno zahajal v svoj rodni kraj obiskat domače ljudi, ki jim je bil radodaren podpornik.

Tudi nemška družba v Celovcu je Sketa visoko spoštovala, čeprav je vedela ,da je Sket po prepričanju odločen Slovenec. V politiko se pa nikoli ni vmešaval, tudi pogovorov ,ki bi se sukali o domači politiki, ni maral. Večkrat je izrazil bojazen, češ, kam nas dovede naš brezobzirni surovi domači boj, ko se kakor škorpijoni ujedamo. Veliko zaslug si je pridobil za slovensko šolstvo na Koroškem, posebno ob ustanovitvi slovenske šole v Št. Jakobu v Rožu. Št. Jakobčani pa so mu izkazali svojo hvaležnost s tem, da so ga imenovali za častnega občana.

Kot učitelja pozna Sketa vsa starejša generacija koroških Slovencev, kar se jih je šolalo na celovški gimnaziji. Pravijo, da je bil strog, a pravičen učitelj in da je posebno od svojih slovenskih učencev neizprosno zahteval, da točno vrše svoje dolžnosti .

V zadnjem letu njegovega življenja mu je pričelo zdravje naglo pešati. Oči so popuščale, včasih se ga je lotevala omotica in zdravniki iz Celovca in Dunaja niso mogli ugotoviti vzroka njegove bolezni. Končno je podlegel hudi pljučnici. Od blizu in daleč so prihajali Slovenci na grob moža, ki je toliko prispeval k procvitu slovenske kulture. In tudi v bodoče bo zapisano njegovo ime z zlatimi črkami v zgodovini slovenske književnosti.

ANTON KODER:

SKETU V SPOMIN

V sledečih vrstah, katere posvečamo spominu Sketa, ne nameravamo napisati življenjepis slavnega, prezgodaj preminulega moža, marveč hočemo na podlagi njegovih del in dejanj poživiti nekaj spominov iz preteklosti in dodati to ali ono pripombo o sedanjosti.

»Genij je v marljivosti« — pravi Darwin. Dr. Sket se je bil moral spomniti tega izreka, ko je 1. oktobra 1880 pozval svoje rojake, da naročijo novo, leposlovno in znanstveno revijo »Kres«. Kakšna moč, koliko poguma in požrtvovalnosti je moralo teči po žilah šele 28 letnega, še nepoznanega moža, ki je živel izven meja svoje ožje domovine ,da je tako pogumno in krepkovoljno razvil prapor za kulturne potrebe svojega naroda. Kdor sprejme borbo skupaj z mladimi in maloštevilnimi soborci, se sme in se lahko opira samo na lastno moč in na ugoden okoliš. Ali poslednji je bil za mladega Sketa zelo neugoden. Medtem ko je hotel po smrti prof. Janežiča ustvariti na Koroškem nov dom za slovensko leposlovje, so se združili onstran Karavank že priznani književniki: dr. Tavčar, Fr. Levec in Janko Kersnik v trdno zvezo v »Ljubljanskem zvonu«. Razvila se je živahna tekma za prvenstvo na književnem področju. Borba je bila enaka glede navdušeja ,ne pa številčno enaka. Na eni strani, v skrajnem obmejnem področju mlad mož, sam zase brez izkustev, brez akademsko izobražene mladine za seboj, brez stalnih sodelavcev okoli sebe. Res, junak je, kdor si upa stopiti s praznimi rokami dobro oboroženemu nasprotniku nasproti. Sket je bil mož »brez strahu« in poln upanja na srečen uspeh. Pravičen kot Aristotel, resen in strog kakor Cato ter marljiv kot čebela je poprijel za pero. V začetku sploh ni verjel, da ne bi mogel trajno premagovati samozvanstvo svojih nasprotnikov.

Sket je bil prvi slovenski junak, ki je moral občutiti strelice iz tuljev svojih bratov na lastni koži. Ker je bil sovražnik fatalistične lenobe, ker za svoj trud ni zahteval ničesar drugega kot samo bratsko priznanje, so ga obsodili na muke popolnega neupoštevanja, ki zadene bolj kakor pa izgubljena bitka. Tako je izgledalo »zlato« stoletje pri Slovencih, ko je stopil mladi dr. Sket na borišče za duhovne dobrine svojega naroda. Izdali so krilatico: »Književnost je samotržtvo. Za njo je potrebno posebno dovoljenje. Kdor se ne pokorava vladajoči književni samovladi, pride na sramotilni steber.« Naši mlajši književniki nimajo pojma o strahovanju, ki se je pričelo s smrtjo Jurčiča.

Davorin Trstenjak mi je 14. junija 1883 pisal: Nimamo nobenega mirnega, dalekovidnega vodnika s trdnim značajem in tudi nobenega estetično izobraženega, neosebnega ocenjevalca; pri nas bosta politika in književnost oškodovani. — Profesor dr. Krek je obsodil v pismu od 26. junija 1883 tedanji književni spor z besedami: »Za njihovo nepotrebno prepiranje se mi ne brigamo. Neki »Spectabilis« (to mora biti neko tedanje izmišljeno pesniško ime) tega pač ni vreden ,istotako ne oni, ki so pravili v »Šk« (»Skrat«? šaljiv časopis?) svoje šale. »Kreteni« propadejo na lastni nezmožnosti.«

Kako potrt in prizadet je bil Sket zaradi konkurenčne gonje gotovih »estetikov«, ki so se trudili, da utopijo mladi »Kres« v gnojnici, kaže njegovo pismo od 10. oktobra 1883: »Sramujem se naših ljudi. Imam nelepe vesti o tamkajšnjih (ljubljanskih) politikih. Gospod Levec se boji za naročnike »Zvona«. Nek »Kretinov« (ali je to Vatroslav Holz?) je bil za Božič pri meni. Bil sem poln začudenja nad njegovo neznačajnostjo in neumnostjo. Norci se posmehujejo našemu pisanju v »Šk«, a ne pomislijo, kako je pisal Jurčič in kdo tako govori« (On menda misli, da narod tako govori, kakor Kres piše).

Okrog 80 pisem od Dav. Trstenjaka, prof. Kreka in dr. Sketa leži pred menoj na mizi. Izpolnila bi debelo knjigo. Podala bi naši mladini verno sliko dela in boja na književnem področju v polpreteklem času. Ob priliki bom predal knjigo Slovencem. Dala bo verno sliko bojev onih naših pisateljev, ki so se morali boriti na dveh frontah: z narodnimi sovražniki in lažnimi somišljeniki ,sinovi ene in iste matere. Nemo felix lyram tetigit« — nihče ni za svojo srečo zabrenkal na liro. — Ta izrek prav lepo označuje usodo naših književnikov pred 30 leti.

Dandanes je naše književno delo že določena »stroka«, ki za silo prehranjuje onega, ki se bori za lovorike. Poskrbeli so celo za posmrtno počastitev naših nadebudnih .Zlate črke bodo izročile imena nekaterih mož potomcem, ki pri svojem »zaslužku« niso gladovali, ki so uporabljali pero samo za parado, ko je bilo pri nas »rodoljub« še blesteč pridevek.

Utrjeni značaj naših književnikov in njihov idealizem sta rešila ogroženo barčico naše narodnosti. V tem nam je ravno Sketova delavnost tista »visoka pesem«, ki dandanes pri nas več ne doni. Na žalost Sketovo delo niso znali dovolj ceniti. Kdor dela med štirimi stenami, kdor se skriva za pesniško ime, kdor se ne sprehaja po cestah v elegantnih oblekah, ne bo postal junak svojega časa. Sket je bil delavec brez reklame. Ni je maral. Tržne krilatice so mu bile zoprne.

Kdo ne pozna njegovih novel »Žrtev ljubosumnosti«, »Slika in srce« in romana »Milko Vogrin«? Doktor Stojan je izginil s Parnasa in doktor bi mi bil sledil, če bi bil položil vse svoje otroke v zibelko svoje revije. Šele zgodovinska povest »Miklova Zala« je prodrla v široke narodne množice. To nikakor ne smemo pripisati samo okolnosti, da je izšla v naši največji založbi, »Mohorjevi družbi«, ampak tudi dejstvu, ker izvira iz naroda, ker je »Zala« bila res narodna junakinja. Če bi bili vzeli naši pripovedniki pred in po Sketu svoje junakinje iz naroda, ne bi bili povzročili toliko sporov v književnosti.

(Dalje prihodnjič)

Beseda o miru

Mir, mir v državnem življenju, mednarodni, svetovni pravični mir. Kako si ga žele, kako hrepene po njem vsi dobri, pošteni ljudje in narodi.

Mir ustvarja nasilje in moč, ali pa pravičnost in demokratično složno delo v svobodnem, poštenem sporazumu.

Zgodovina je učiteljica življenja. Francoski državnik in pisatelj Montesquieu je nekje zapisal bridko resnico: »Pogosto bi človek obupal, če pomisli, kako malo so se posamezniki ali tudi narodi naučili iz zgodovinske izkušnje. Kako boleče in kako trdovratno so se ponavljale iste napake. Ta zaljubljenost v stare zmote spada dozdevno k trajnim lastnostim človeške narave.«

In kaj uči ta bridka preizkušnja? Kraljestvo Aleksandra Velikega je obsegalo večino tedanjega kulturnega sveta. Ustvarila ga je moč grško-macedonske vojske in genijalnost njenega vojskovodje. Po njegovi smrti se je razdelilo na štiri dele. Rimsko cesarstvo je obsegalo tudi tedaj ves znani civilizirani svet, kakor poje o njem pesnik Aškerc:

»Tam do gorečih Libije puščav,
do mrzlih host germanskih dobrav,
od Taga pa do Eufrata in Nila —
tod orel rimski razprostira svoja krila.«

Slonelo je na moči in sili orožja rimskih legij. Šlo je v zaton. Sila in moč sta propadli. Sveto rimsko cesarstvo nemškega naroda je bilo zidano na politični moči nemškega cesarstva, duhovni moči in enotnosti Cerkve v zapadni in srednji Evropi. Ko se je razbila enotnost Cerkve v začetku nov. veka in se je omajala politična moč nemškega cesarstva, je končalo tudi rimsko cesarstvo. Napoleon je hotel združiti Evropo s silo francoskega orožja. Njegovo cesarstvo je propadlo. Hitler je poizkusil s silo nemškega orožja podjarmiti Evropo — njegove sanje so segale celo na ves svet — pa je njegovo nasilje sramotno propadlo. Vsako nasilje in vsaka moč, ki je šla nad pravico, je bila utvara, zelo draga utvara, ki je stala življenje milijonov ljudi in končala s polomom.

Kaj naj torej ustvari trajen mir, če ga sila in moč brez pravice ne moreta prinesti? Gotovo je pravičen, demokratičen in pošten sporazum nemogoč, če se zavrže načelo skupnega dela, skupnega naravnega prava in skupne pomoči in zvestobe do dane besede in sklenjenih pravičnih pogodb, svobodoljublja in nedotakljive vrednote človeške osebnosti.

Zgodovina nas tudi tu uči, da se z dobro voljo in strpljivostjo da ustvariti mir, ki saj za daljšo dobo omogočuje mednarodno složno gospodarsko, kulturno in politično življenje. Po Napoleonovih vojnah so sklenili evropski mir, ki je rodil leta 1818. takoimenovano sveto alijanso — zvezo Anglije, Rusije, Avstrije in Prusije za vzdrževanje evropskega miru. Leta 1899. je bila sklicana na pobudo tedanjega ruskega cesarja mir. konferenca v Haagu. Vzbudila je upanje, da se je našel mednarodni skupni sosvet ,ki naj zagotovi svetovni mir. Druga svetovna konferenca v Haagu je bila leta 1907. Rezultat njenega dela je bila ustanovitev mednarodnega sodišča. Po prvi svetovni vojni naj bi čuvalo društvo narodov nad sklenjenim mirom. Temu je manjkal organ, ki naj bi jamčil mir.

Pri društvu narodov ni bila zastopana Amerika. Večinoma so bile članice le evropske države. V tej organizaciji ni bil povezan ves svet, kakor je danes zastopan v Zvezi narodov (UNO). Za njeno delo in uspeh se najbolj potegujejo Združene države severne Amerike, ki ne zahtevajo od nobene države nikake odškodnine in nikakega ozemlja. Z njimi pa Anglija in vse demokratične države, ki resno žele rešiti vse težke politične in gospodarske probleme na miren način. Če slišimo iz ust zunanjega ministra Združenih držav, gospoda Byrnesa besede: »Ne zaupamo miru, ki sloni na maščevalnosti. Zaupamo v pravičnost, dobrotljivost in usmiljenost. Gojimo dobrohotnost in usmiljenje, potem bodo naši sovražniki postali naši prijatelji.« Vstaja v naših srcih trdno upanje, da bosta Zveza narodov in mirovna konferenca dosegli uspeh in pravičen mir.

Če pa govorimo o današnjih revolucionarnih razmerah in notranjem miru v državah, se spominjamo na misli, ki jih je zapisal za svoje rojake veliki grški modrijan Platon: »Če vas trenutno nadlegujejo oni stalni, mnogi boji, ki navadno izbruhnejo dan za dnem v revolucionarnih časih, si mora biti vsak- komur je božanstvo dalo tudi le iskro razuma na jasnem, da v revoluciji ni konca zlih dejanj dokler se zmagovalec ne neha maščevati nad nasprotniki. Potruditi se mora, da izda splošnoveljavne zakone, ki niti za las ne dajejo več koristi njemu, kakor premagani stranki, stranko pa prisiliti z vsemi sredstvi k poslušnosti, s strahom in sramežljivostjo. S strahom, ko pokaže, da ima nad ljudmi oblast, s sramežljivostjo, ko obvlada svoje strasti. Kot mož pa morajo imeti voljo in biti sposobni, da se pokoravajo zakonom. Na drug način ni mogoče umiriti zrevolucionirane države.«

Ureditev Cerkve na Kitajskem

Pred nekaj meseci je papež imenoval večje število novih kardinalov. Med temi je bil Kitajec Tomaž Tien, prvi kardinal iz kitajskega naroda, prvi visoki cerkveni dostojanstvenik na dosedaj poganskem vzhodu. Doslej je bila Kitajska misijonska pokrajina, v kateri pastirujejo misijonarji odposlanci iz zapadnih dežel.

Kitajska je sedaj razdeljena na 20 nadškofij, katerim je podrejenih 79 škofov. Glavna naloga škofa je, da posvečuje duhovnike. Ko pokrajina dobi škofa, dobi s tem svojo duhovščino in ne potrebuje več tujih misijonarjev. Glavna naloga nadškofa je, da posvečuje škofe. Pokrajina, ki ima svojega nadškofa, dobi svoje škofe. S tem se torej vrši narodni razvoj katoliške Cerkve, katera je sicer po bistvu katoliška, a le tako, da donaša svoj narodni del k vesoljnemu življenju. Kitajska šteje zdaj približno 450 milijonov ljudi, med temi je samo 5.2 milijona katolikov in 650.000 katehumenov, ljudi ki se na krst pripravljajo. Ko se je kardinal Tien vrnil iz Rima domov, ga je slovesno sprejel predsednik Čangkajšek, ki je sam konvertit. Steylska misijonska družba, iz katere prihaja Tien, vzdržuje na Kitajskem 1150 ljudskih in srednjih šol, v katere prihaja 55.000 učencev in vzdržuje v Pekinu vseučilišče Fu-Žen, ki šteje 5000 slušateljev.

„Križ in kljukasti križ"

To je naslov nove znamenite knjige, ki je ravnokar izšla na Bavarskem. Na 800 straneh opisuje borbo narodnega socializma s katoliško Cerkvijo.

»Satanske so bile narodnega socializma laži in njega ošabnost, satanski je bil v narodnem socializmu način borbe in pridobivanja ljudi, satanska je bila v narodnem socializmu nasilnost in krutost, satanski je bil končno narodnega socializma padec in konec!« Knjigo je spisal g. prelat Neuhäusler, znan tudi v naših krajih, koder je pred leti imel predavanja za duhovnike. Pisatelj je bil nad štiri leta v Dachauu in je sam izkusil do krvi preganjanje od strani nacistov.

Komentarji britanskega tiska

»News Cronicle« piše v svojem članku »Težke ure«: Kaj pomeni to za povprečnega Evropejca? Vojno razdejanje mu prinaša uboštvo in nezadovoljstvo. Industrija, ki prihaja v tek le počasi, za leta naprej ni zmožna zadovoljiti najnujnejših zahtev svojega lastnega vzdrževanja. Strahovite posledice grozovitega spora ne pomenijo ničesar drugega kakor to, da je zemlja še nadalje požgana in da je ne bo možno pripeljati tako kmalu do prejšnje rodovitnosti. Še nekaj let nam ne bo mogoče premagati stiske obstoja, v katero so nas privedli dogodki in da se moramo kakor ozdravljujoč človek izogibati vsakega napora in preobremenitve našega življenskega stanja, da ne stavimo pričakovanega končnega uspeha na tehtnico.

So države, v katerih spori in negotovost zatirata odločnost za delo in obnovo. V drugih stoka narod zopet pod težkočami stisnjenega življenjskega obstoja in se obupano bori proti naraščajoči nevarnosti inflacije, gospodarskega kaosa in političnim sporom.

Tragika pariške konference obstoja v tem, da gre velesilam samo za to, da spravijo svoje neposredne gospodarske in politične interese na varno, ne da bi pri tem upoštevale življenske potrebe poedinih malih držav, oziroma Evrope. Mir, po katerem hrepenijo ljudje bo ostal »fata morgana« tako dolgo, dokler ne bodo evropski narodi zmožni premagati svojih ljubosumnosti in individualnih bojazni v interesu skupne stvari.

*

Z izjemo komunističnega dnevnika »Daily Worker« so vsi britanski listi previdno komentirali izide grškega plebiscita. Na splošno so izrazili upanje, da se Grčija ne bo vrnila v napake preteklosti.

»Times« pravi, da bo »kralj moder in da ne bo napačno razumel svoje naloge«, kajti njegova vrnitev ne sme pomeniti, ponovitve »nasilne vlade«. Časnik pravi, da uspeh pri volitvah še ne zagotavlja socialne ustaljenosti in gospodarske obnove.

Narodne potrebe in težnje je treba rešiti s praktično politiko, ki bo kar najbolj produktivno izrabila razpoložljive grške vire brez privilegijev in ki bo naredila konec notranjim bojem ter mržnjam, ne s tradicionalnimi metodami preganjanja, marveč s primernim in pravičnim ravnanjem z vsemi državljani.

Ponovna nasilna vlada bi ohranila pri življenju le stara sovraštva in dovedla do novih sporov, kakršni so doslej razdvajali Grčijo za dobe cele generacije. Za neprestano nestalnost grške politike tudi ni mogoče najti nikakega zdravila v zapeljivih nacionalističnih geslih.

»Times« nato pravi, da je prišel čas, da britanske posadke zdaj zapustijo Grčijo in izjavlja: »Bistveno je, da bo odslej grška vlada sama upravičena prevzeti pred očmi Grčije in sveta vodstvo države v svoje roke in da bo sama odgovarjala za svoje napake.«

*

Liberalni »News Chronicle« pravi da novi režim »ni tak, na katerega bi mogla biti Britanija ponosna. Verjetno bo neliberalen in nasilen in to bo odbijalo levo usmerjene ljudi v Britaniji. Ostane pa dejstvo, da mora postati v slabem novem svetu, ki nastaja po vseh krizah in konferencah — v razdeljenem svetu blokov velesil, ki jih v Britaniji gotovo ne želimo, nismo pa našli sredstev, da bi jih preprečili — tesna zveza s prijateljsko Grčijo bistveni činitelj v britanski varnosti. Z vrnitvijo kralja se bo Grčija še bolj premaknila v zahodni svet in Balkan kot celota bo zrcalo naraščajoče ostrine in neskladnosti, ki vlada v svetu.«

*

»Daily Telegraph« piše o plebiscitu, da »za mnoge Grke, ki so glasovali z monarhisti, ni bilo glavno vprašanje vrnitev ali odklonitev kralja, ampak odbiti ali sprejeti pritisk skrajne levice. Mnogi, ki so bili poprej protimonarhisti, imajo danes monarhijo za edini protiutež proti komunistični samovladi po vzorcu balkanskih držav, ki mejijo na Grčijo. Nedavni napadi Molotova in Višinskega očitno niso imeli uspeha, da bi oslabili tradicionalno ljubezen Grkov do neodvisnosti. Nasprotno, sedanjo vlado so podprli kot zmerni volivci. Za obdržanje podpore, ki si jo je po zaslugi monarhije pridobila, bo morala Tsaldarisova vlada razširiti svoje temelje in nadzorovati najbolj maščevalne pristaše. Mnogo bo odvisno od kralja samega ki bi si mogel predočiti modre besede, ki jih je izrekel Churchill pred nekaj tedni: »Upam, da bo kralj, če bo grški narod glasoval za monarhijo, jasno pokazal, da je služabnik države nad vsemi strankami in h kateremu se bodo mogli zateči vsi.«

Češkoslovaška politika

Predsednik zunanjepolitičnega odbora češkoslovaške narodne skupščine, odposlanec katoliške ljudske stranke, g. Ivo Duhaček, je objavil pred nekaj dnevi v časopisu »Lidove demokrace« uvodni članek, v katerem piše:

Ko so se podali mali in srednjeveliki narodi k pariški mirovni konferenci, so si domišljevali, v svoji naivnosti, da bodo prišli do besede tudi njihovi goreči problemi in zadeve. K svojemu začudenju pa so morali ugotoviti, da igrajo pri pariški mirovni konferenci ali vlogo opazovalca, ali pa, da služijo velesilam za vzrok prepirov. Če govori Ukrajinec o Grčiji, misli v resnici Anglijo, če govori Avstralec proti Češkoslovaški, se obrača v resnici na Rusijo.

Češkoslovaški odposlanec je brezobzirno izrekel, kaj občutijo male države in je zbral že v naslovu vse, kar potrebujejo male države, kaj mora biti bistvena vsebina njihove politike za mir med velesilami. Male države imajo veliko skrbi in mnogo upravičenih zahtev, toda vse se mora pokoriti misli — mir med velesilami. Ni dvoma, da zasenčijo spori med velikimi to povojno dobo, ni dvoma, da morejo mali narodi v bistvenem doprinesti k pomnožitvi teh sporov ali pa k njihovemu zmanjšanju.

Trezno presojevanje možnosti je predpogoj vsake politike, ki naj bo uspešna. Malim in srednjim državam mora biti jasno, da je prvič neko vprašanje rešeno samo takrat, če se zedinijo v skupni rešitvi velesile in drugič, da jih ni mogoče rešiti z glasovanji, pri katerih velja glas malih ravno toliko kakor glas velikega. Temeljna enakopravnost vseh narodov, velikih in malih, ne more obstojati torej v tem, da si mali narodi domišljajo, da morejo s svojim glasom oblikovati svet tako kakor velesile. S tem morajo priti nehote v območje te ali one velesile.

Mali narodi bodo, če razumejo svoje delovanje, postali velika sila miru, a ne s tem, da se združujejo v »Bloke«, ampak s tem, da nasprotujejo osnovanju teh.

Male države niso nikakor ne preživete, če pa računajo trezno svoje zmožnosti in če se vključijo gospodarsko in politično v velik mirovni sistem. Take države so v mirnem svetu vsekakor zmožne življenja. Če ne bi uspelo zgraditi mirnega sveta, potem bi bila seveda usoda vseh narodov zelo dvomljiva in usoda človeštva negotova. Ravno zaradi tega se morajo vsa vprašanja podrediti enemu velikemu, ki se imenuje — r o j s t v o m i r u.

Strahotne številke iz minule vojne

V Parizu se že nad en mesec državniki držav zmagovalk posvetujejo in sklepajo o mirovnih pogodbah nekaterih manjših držav, ki so sodelovale z Nemčijo in Japonsko, pa se zdi, da se nikor ne morejo zediniti, kakšen naj bi bil mir s temi državami. Na zunaj nekateri na vsa usta vpijejo, da hočejo trajen mir, da se mora delo te »nemirovne« konference hitro in uspešno zaključiti, zmerjajo svoje nasprotnike, da z novimi predlogi zavlačujejo konferenco, da hočejo druge preglasovati, da ustvarjajo nov zapadni blok in kratko malo pripravljajo novo vojno; v resnici pa sami nastopajo pri vseh glasovanjih kot enoten blok, nasprotujejo določenim mirovnim sklepom, ne marajo sklepati miru z Nemčijo in Japonsko in zahtevajo naj se likvidirajo vsi fašisti, to je vsi, ki drugač mislijo kot oni. Kajti šele tedaj, ko bodo pospravili vse fašiste, profašiste, vso takozvano reakcijo, ki se ne strinja z njimi, bo zavladal na svetu mir — grobni mir.

Vse to kaže, da golobček z oljčno vejico še ni pristal na evropskih tleh, ampak kroži nekje visoko v zraku. Veliko niže pa krožijo nad nekaterimi deželami Evrope skrivnostne leteče bombe kot zvezde repatice, ki od nekdaj veljajo za slabo znamenje; poročila nadalje pravijo, da se v najbolj demilitariziranem delu Nemčije izdeluje novo težko orožje, drugje pa delajo poskuse z atomsko bombo!

Te in podobne ugotovitve nas navdajajo s skrbjo za bodočnost. Saj se še ni zarasla trava nad grobovi žrtev pravkar minule vojne. Še niso pospravili ruševin in se še niso vrnili ujetniki na svoje domove, pa naj bi se strahotna katastrofa z nova začela.

Hitler je, kakor poroča Rauschnig, dejal, da je za boljšo bodočnost Nemčije pripravljen žrtvovati tudi 4 milijone Nemcev. Poglejmo kaj je Evropa žrtvovala za boljšo bodočnost in kaj je zato dobila. In kaj je žrtvoval Hitler in kam so za to Nemci prišli.

Knjiga »Das europäische Chaos« navaja, da je bilo ob koncu vojne v maju 1945 leta na evropskih bojiščih:

16,500.000	padlih
29,650.000	ranjenih in pohabljenih
2,860.000	od bomb pobitih civilistov
5,500.000	zadušenih, zažganih, umorjenih civilistov
24,243.000	je zaradi bombardiranja zgubilo stanovanje in premoženje
15,000.000	preseljenih ljudi
11,000.000	v taboriščih životari
16,000.000	delavnic in skladišč uničenih
32,500.000	stanovanjskih hiš uničenih
1,000.000	km cest vseh vrst uničenih
100.000	km železnic uničenih
16.060	lokomotiv uničenih
650.000	vagonov razbitih
30,000.000	bruto ton ladjevja potopljenega
28.000	miljard švicarskih frankov vojnih stroškov je bilo izdanih.

To so strahotne, četudi še nepopolne številke. Morje krvi in solza je bilo prelitih. Koliko smrtne groze in neizmernega trpljenja skrivajo te številke, koliko mladih, nadebudnih življenj je bilo strtih, koliko dobrin uničenih, od katerih bi celi narodi desetletja lahko živeli! Kje je pa duhovna škoda, ki se ne da ujeti v številke.

In kaj je dobila Evropa za to strašno trpljenje? Odprite oči, poglejte okrog sebe. prisluhnite glasovom in ne bo vam treba naštevati. In kaj je dobila Nemčija, nemško ljudstvo? Da, nekateri ji v pristni poganski škodoželjnosti to privoščijo, ne pomislijo pa nase.

In kdo je to zakrivil? Lahkomiselni imajo takoj pripravljen odgovor: Hitler, Mussolini in fašisti. Ne pomislijo pa, da Hitler in Mussolini in samo njuni fašisti tega vsega ne bi zmogli, či jim drugi ne bi pomagali. Sokrivi tega neizmernega trpljenja so vsi, ki so tem voditeljem od začetka ploskali, ki so prisegali na njihova nacionalna gesla, ki so učili sovraštvo, maščevanje, ki so oboževali silo in usužnjili svobodnega duha in človekovo prostost, prezirali večne božje zakone.

MOŽ IN PRIJATELJ ČLOVEŠTVA

OB ROJSTNEM DNEVU LEVA TOLSTOJA

Šestintrideset let po svoji smrti nam je Lev Tolstoj danes daleč in blizu: daleč, ker spada njegova visoka osebnost k vrhovom svetovne literature, kakor Dante, Shakespeare in Goethe; blizu, ker nas delo pesnika privlačuje vedno z isto svežostjo. Patrijarh iz Jasnaja Poljane, podaja še vedno s svojo dolgo brado in očmi, katerih se ne da razložiti, mnogo časovnih ugank, ki so ravno tako naše, kakor so bile njegove: Zakaj živimo? Kako naj živimo? Na ta vprašanja je iskal Tolstoj strastno in brez odmora odgovor za vse.

To plodno, srečno- nesrečno življenje, ki se je pričelo 9. septembra 1828. v bližini Tule in se končalo na dramatičnem begu na postaji Astapovo, je poteklo v treh obdobjih. V teku prvih treh desetletij je živel grof Tolstoj kakor povprečen deželski plemič v caristični Rusiji.

Kot deček ni bil posebno dober učenec. Na univerzi Kazan je študiral brez posebnega uspeha orientalske jezike in pravo, za zgodovino se ni zanimal in se odvrnil tudi od tradicionalne vere. Med prostim življenjem in globoko potrpežljivostjo, med aristokratsko napuhlostjo in liberalno razjasnitvijo je nihal mladi Tolstoj.

Ko se je vrnil po zaključku študijev na domače posestvo, si je resno prizadeval izboljšati stanje svojih kmetov. Kakor Rousseau je tudi on veroval v dobroto narave, pošteno delo, enostavno življenje. Pesnik se je zbudil v njem šele, ko je stopil v vojake. Bližina smrti pri obleganju Sevastopola v Krimski vojni ga je pretresla.

Tri povesti »Sevastopol« so ga naredile na mah slavnega. To je bilo leta 1855. Veliki Turgenjev mu je odprl svojo hišo. Toda kmalu se je Tolstoj odmaknil literatom. Njegova ljubezen je veljala narodu. Njegov načrt, dvigniti neznanje nevednih mas ga je vodil na študijsko potovanje po zapadni Evropi.

Toda kmalu je sprevidel kulturo kot klečeplaztvo; samo v Nemčiji so napravila delavska društva, vaške šole, predvsem pa novi Froeblovi otroški vrtci nanj ugoden utis. Končno je ustanovil Tolstoj na svojem posestvu lastno ljudsko šolo, brez sile ,brez šolnine, brez kazni popolnoma po principu »pusti rasti«. Sam je spisal tudi čitanko za to šolo, s katero pa ni imel sreče. Učitelji in učenci so zlorabili prostost in vlada je postala nezaupljiva. Po dveh letih so šolo zaprli.

Umaknil se je zopet na svoje posestvo, vedno bolj prepričan, da je kultura sovražnica človeške sreče in da so enostavne, neučene mase »pravičnejše«, bolj človečanske in predvsem bolj potrebne, kakor višja plast. Poroka z zdravnikovo hčerko Sonjo Behrs ga je peljala 1862 v drugo fazo tega samosvojnega življenja. Žena, ki mu je bila vsa leta velika pomoč, otroški blagoslov, ki se je večal, skrb za preskrbovanje družine, vse to ga je napravilo srečnega in zadovoljnega. Poleg upravljanja posestva je porabil svoj čas še za pisanje dveh velikih romanov »Vojna in mir« in »Ana Karenina«.

Tolstoj se je poglobil v Schopenhauerjevo filozofijo in v Sv. Pismo. Leta 1879 se je pričela tretja faza, takorekoč verska faza, v kateri se je stavil izven vseh cerkva v službo Bogu in iskal »luči v temi«. Na zunaj je živel mirno življenje, notranje pa je bil raztrgan, vedno gnan od duševnega boja. Navadil se je na asketično življenje, postal vegetarijanec in se odpovedal lovu. »Kar naredi človeka dobrega«, je dejal, »je zmanjšanje njegovih potreb.« Zanikal je družabni red, ki je zgrajen na posestvu in moči, gledal bogastvo kot greh, stavljal velika vprašanja za državo, sodišče in cerkev in zavrgel vsako vrsto nasilja. Zasledovani in tlačeni so se obračali nanj in romali kmalu proti njegovi volji k »patrijarhu Jasnaje Poljane«. Leta 1901 ga je izključila grško-ortodoksna cerkev, toda vpliv Tolstoja na mase je rastel.

Tudi naturalistična kmečka drama »Moč teme«, ki je izzvala tak ugled v Nemčiji kakor »Kreuzerjeva sonata«, ki je posvečena spolnemu problemu, vsebuje pouk, da nepravična dobrota ne uspeva in da zločin ter kršitev zakona peljeta do katastrofe.

Osemdesetletnika je zadrževal samo obzir do družine, da ni opustil svojega posestva. Prišlo je do ostrih družinskih napetosti, do grenke odtujitve z ženo, ki ni bila dorasla puritanskim Titanom. Ta družinski spor je gnal ob koncu Tolstoja do poizkusa, da bi živel v samoti. Tretji dan po begu je zbolel in deset dni po tem ga ni bilo več med živimi.

Umetnik Tolstoj je bil genij prikazovalne karakteristike. Pestra polnost njegovih oseb v obeh velikih romanih je polna življenja in moči, ki išče sebi enakih. Možje takratnega ruskega višjega sloja so častihlepni in uživajoči. ženske iščejo zabave v ljubezenskih dogodivščinah in govoričenju. Samo tri osebe stoje kot nepozabne tukaj: Peter Bezonov, idealist kakor Tolstoj sam in zmožen samožrtvovanja, ampak tudi kakor on neizravnan in večkrat brez trdnosti. Zraven ljubeznivi knez Andre, ki pa je preveč navezan na konvencijo. Njegova ljubezen do Nataše, ki se razširja skozi vso knjigo, je čista poezija čeprav pade Nataša v zakonu na raven gospodinje.

Tudi »Ana Karenina« prikazuje harmonično ljubezen. Sicer obsoja pisatelj nesrečnico z vso svojo etično strogostjo, toda razvija njen tragičen konec v samomoru postopoma s skoro mikroskopično natančnostjo. Ta roman ni samo umetnina, ampak tudi del življenja, kakor ga je Tolstoj videl in oblikoval.

Ob koncu svojega življenja je pričel z junaškim poizkusom uresničiti prvotno krščanstvo. Na vprašanje po smislu in potrebi življenja je našel odgovor v gorski pridigi, v stalnem preiskovanju vesti, v asketičnem življenju žrtvovanja in bratstva.

Gotovo, Tolstoj je preveč poenostavil socialne probleme caristične Rusije in rešila jih ni miroljubna notranja vera Tolstojancev, ampak krvava revolucija iz leta 1917/18. Toda etično versko vpraševanje, katerega je pričel, ne more premagati nobene družabne revolucije, ampak samo vedno novo razčlenjevanje mišljenja posameznika, ker ni vezano na čas.

Gorki piše: »V svojih očeh je imel Tolstoj sto oči. Te oči, ki so predrle vse, niso ugasnile. Svetijo nam se še vedno iz njegovih romanov, iz njegovih strastnih spisov proti poželjenju, samopaštvu in ponosu. Vidijo nas in nas svarijo s starim svarilom, ki ne preide, »Človek bodi bistven«.

I. S. B./Vi.

Ob sončnem zatonu

Sonce se je ohladilo,
trudno je, bi rekel skoro,
rado bi se odpočilo
tamkaj za večerno goro.

Komaj je iz zarje vstalo,
že prirodo je objelo,
vse mu tisočero hvalo
enoglasno je zapelo.

Daleč so se hladne sence
toplim žarkom umaknile,
cvetke so se zbrale v vence
ter jih soncu poklonile.

Vendar žalostno odhaja:
— ni še dokončano delo,
mrak in hlad še svet razdvaja,
src še sonce ni ogrelo.

Hladna noč naj mine skoro,
pridi sonce brž čez goro,
sij in grej nas neprestano,
da zaceliš slednjo rano.

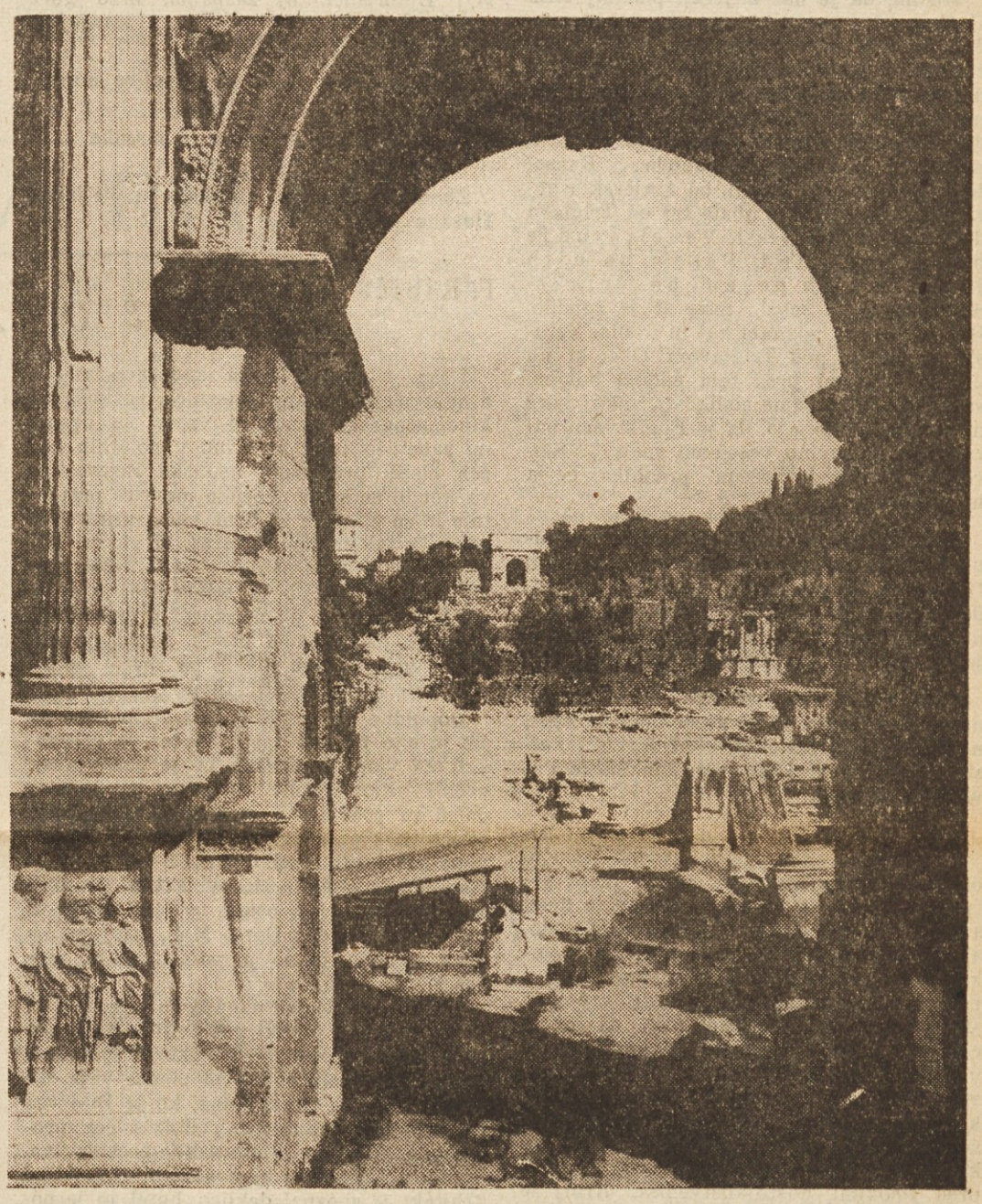

Forum romanum v Rimu

V kraljestvu lutk

Spisal Fr. Bazilij (Ponatis dovoljen samo s pristankom pisca)

15.

„Popolnoma prav, ljubi Jurček! Nesebična ljubezen do bližnjega odtehta kupe zlata. Kaj pa je zdaj s cvetom?"

„Je že v princeskinih laseh. Spletična ga je vpletla, ko je mladenko česala. Ubožica je vsa srečna, ker se more zopet neovirano sprehajati po vrtu. A navzlic temu jo še slej ko prej stražijo. Cvet jo varuje samo zmaja."

Jurček vzame svetilko in odide spat, izpred okna pa se odplazi temna senca v nočno tišino. Čarovnik Zlotvor, zavit v črn plašč, odhiti proti svojemu gradu, tiho se smejoč v hudobnem srcu. Zvedel je namreč dovolj. — — —

„Vsekakor moram dobiti čudodelni vilin cvet", govori sam s seboj čarovnik, ko hodi po svoji sobani. „Kaj, ako bi podkupil spletično, da ga vzame princeski iz las? Naj uporabim zvijačo?... Ha, ha, ha! Moram zmagati!... Temo napravim, zakaj v njej sta moje delo in moja moč."

Pokliče peklenščka ter jima potrebno ukaže. Pri priči odletita skozi grajsko okno.

Straža pred kraljevo palačo ju opazi, ko se spuščata z netopirskimi krili s pečine. Vse je po bliskovito na nogah in pripravljeno braniti vhod. A vraga se za kraljevi dvorec še zmenita ne. Kar pred velika okna lutkovne delovne sobe odletita. Črni se spravi nad desno, rdeči nad levo okno. Zgolj sunek in notranje steklo se zdrobi pod peklenskim pritiskom ter zazvenkeče po tleh, da vsa lutkovna srenja prestrašeno povprašuje, kaj se je zgodilo. V naslednjem trenutku spustita čarovnikova služabnika zastiralno platno, zvito na vrhu obeh oken.

V vsem kraljestvu zavlada črna tema. Tuljenje vračajočih se peklenčkov in zelene zmajeve oči, ki svetijo v noč izred čarovnikovega gradu, dajo še strašnejši videz.

Ljudstvo bega prestrašeno sem in tja. Drug v drugega se zaletavajo zmedeni ljudje, straža pred palačo pa išče v naglici svetila, da prepreči nepoklicancem dostop na hodnik. Kralj je z dvajsetimi vojaki pri hčerki ,da jo ubrani, če bi jo hotel morebiti odvesti vsiljivi ženin Zlotvor.

Tedaj priteče Jurček. Z drobno trsko sveti ter vleče k palači za hlačnico samega velikana Telebana, kateremu na ploščadi pred velikimi vrati kraljevega dvorca veli: „Tu obstoj in me dvigni do vrha odrskega pročelja!"

Kakor hitro velikan opravi naloženo delo, se drži Jurček že za deščico ogrodja lutkovnega odra, visoko nad hišami. Še nekaj prijemov, pa obstane pri navpični deski, nekoliko višji od njega, na kateri so kar tri stikala in dva vtikača in od katere drže žice na vse strani. Jurček ni pozabil, kje so lutkarji po navadi prižigali in ugaševali odrske luči.

„Kmalu boš debelo gledal, dragi Zlotvor", misli sam pri sebi ,nato pa zgrabi z obema rokama greben pred seboj in ga zavrti.

„Resk!..." se začuje iz „motorja". Neštete iskrice odskočijo proti Jurčkovemu nosu...

Celotni dvor zažari v luči. Jurček prižge vse žarnice nad odrom, a zatem z muko svojih ročic še vrsto žarnic, ki so pri predstavah osvetljevale pročelje, nadalje priklopi stikala stranskih dveh žarometov, naposled pa zasveti še velika žarnica na zadnji odrski strani.

„Juhej! Pa naj dobi svetlobo še kraljestvo!" Prebrisanec se smeje in vriska ter prime za vrv, s katero so lutkarji dvigali in spuščali zastor. Potem sede na svinčeno utež ,si pomaga z rokama ter pokliče na pomoč Telebana, ki stopi na prste in potegne z lahkoto svinčen tovor z Jurčkom vred navzdol. Zastor se dvigne in z odprtega pozorišča — kraljevih soban — zasvetijo žarnice na vse kraljestvo.

Jurček skoči na tla, pa prav pred kralja, ki ga objame ter reče: „Moj dragi prijatelj in rešitelj! Dovoli, da te spremim v svojo najlepšo sobano ,katero ti prepuščam v zahvalo."

Jurček se prikloni ter pravi: „Srečen sem, da sem mogel pomagati, o dobri kralj! Toda časti, da bi živel s teboj pod isto streho, ne sprejmem. Akoravno te ljubim in sem ti vdan, živim vendar stokrat rajši z mamico v preprosti hišici."

Nato kralj Jurčka znova objame, a dvorni norček kaže izza kraljevega hrbta fantu s prstom po čelu, češ da je silo neumen, ker odklanja izredno odlikovanje. A Jurček dobro ve, kaj dela...

Čarovnika, ki se je namenil po svojem načrtu v kraljevo palačo, kakor hitro se stemni, preseneti svetloba na stopnišču velikega vhoda. Naglo se mora umakniti in pohiteti za ovinek, da ga ne spoznajo.

Jezen počaka pod pečino služabnika in jima da novo naročilo.

In glej! Kmalu netopirita proti dvorcu, da izvršita nov ukaz svojega gospodarja. S seboj imata ogromni kladivi. Z njima se spravita, da nihče niti ne ve kdaj, na žarnice.

„Plink ,plenk!... Plink, plenk!... Plink, plenk!... Plonk! Plonk! Plank!... — — — Plink, plink, plink, plink..."

Steklo frči na vse strani; vse se umika drobcem; svetloba bolj in bolj ponehava. Ko je naposled razbita še poslednja žarnica, objame lutkovno kraljestvo usodna tema...

Kralj hiti s princesko na vrt. A v popolni temi ne vidi, kako se previdno približa Zlotvor z željo, izkoristiti ugodni trenutek. Vajen je teme ta grdobec: Ogenj maščevanja, žareč v njegovih očeh, mu sveti na zlobni poti. Ob nekem drevesu se ustavi in preži na svojo žrtev — princesko. Ko se približa, ji seže v zlate lase...

„Au..." krikne kraljeva hči.

„Kaj ti je?" se prestraši oče in obstane, a ljubljenka ga potolaži: „Nič, dragi očka! Le v vejo sem se zapletla. Pojdiva v vrtno uto!"

„Jaz pa skličem vojake, da te čuvajo, dragi otrok."

In gresta...

Čarovnik Zlotvor prepleza obzidje ter hiti na pečino. Med potjo se le enkrat ozre ter pogleda proti dvorcu.

„Kronani starec! Zmagal bom jaz... Poglej čudodelni cvet! Moje roke ga bodo uničile. Ha, ha, ha!"

In strga rdeče lističe, ki padejo na tla kot debele, krvave solze...

Pred gradom ga čaka zmaj. Njegove zelene oči pozdravljajo iz teme zasoplega čarovnika, ki se zavihti na luskinasti hrbet in zavpije živali: „Brž me ponesi na kraljevi vrt! Nevesta mora biti še danes v mojem gradu!"

(Dalje prihodnjič).

Naša narodna šala

Kaj je šala? Vesel dovtip, vesela uganka, vesel pregovor, vesela zgodba v vezani in negovani besedi, ki vzbudi v bralcu ali poslušalcu prijetno duševno razpoloženje in smeh, a nikomur ne škoduje, ali vsaj nima tega namena. Tako je označil nekdo šalo. Ali se strinjajo z njegovim mnenjem učeni razlagalci pesniških in pripovedniških oblik in dušeslovci, je vprašanje, a zdi se, da je pogodil v jedru bistvo pojma.

Ali imamo Slovenci kaj šal, ali se v našem narodnem pesniškem in pripovedniškem zakladu zrcali šaljivost? Ali nam niso trpka narodna zgodovina, dolgo trpljenje in stalni boj za obstanek vzeli slehernega smisla za veselje, smeh, nagajivo zbadljivost razvedrilno popevko, smešno zgodbo?

Mislim, da je naš največji pisatelj Ivan Cankar o tej potezi našega narodnega značaja in naši zemlji pravilno sodil, ko je zapisal: »O, domovina, ko Te je Bog ustvaril, Te je blagoslovil z obema rokama in je rekel: Tod bodo živeli veseli ljudje. Skopo je meril lepoto, ko jo je trosil po zemlji od vzhoda do zahoda... Razsul jo je na vse štiri starni, od štajerskih goric do strme tržaške obale ter od Triglava do Vardarja in je rekel: Veseli ljudje bodo živeli tod. Pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje. Kakor je rekel, tako se je zgodilo. Božja setev je pognala kal in rodila. Vzrasla so nebesa pod Triglavom. Oko, ki jih ugleda, obstrmi pred tem čudom božjim, srce trepeče od same sladkosti, zakaj gore in poljane oznanjajo, da je Bog stvaril paradiž za domovino veselemu rodu... Slovenska beseda je beseda praznika, petja in vriskanja...«

Da, mnogo veselega, šaljivega narodnega blaga je raztresenega med našim ljudstvom. V narodnem pesništvu in pripovedništvu je polno šaljivega, zabavnega in zbadljivega gradiva, ki nam vzbuja prijeten smeh, če ga beremo ali slišimo.

Vsak narod ima svojega šaljivega junaka. Med Nemci je bil norec Eulenspiegel, med Italijani Harlekin, med Angleži Falstaf, med Slovenci sta uganjala burke Pavliha in Kurent.

Stari Grki so imeli celo šaljivca modrijana Diogena. Živel je v Atenah in učil, da je človek najsrečnejši, če čim manj potrebuje. Hodil je beraško oblečen in nosil s seboj le vrč, da je zajemal vanj vodo, ako je bil žejen in je hotel piti. Ko je nekoč videl vojaka, ki je zajemal vodo v prgišču in iz njega pil, je vrgel vrč med staro šaro, češ: »Spoznal sem, da mi je celo vrč odveč.« Prebival je zunaj mesta v sodu. Tega modrijana je iz radovednosti obiskal nekoč kralj Aleksander Veliki, ko je ravno sedel pred svojim sodom in se sončil. Diogen se ni posebno zmenil za kralja in njegovo spremstvo. Niti vstal ni pred visokimi dostojanstveniki. Kralj se je razgovarjal z njim prijazno in ga naposled vprašal, ali se želi od njega kak dar. Diogen je dvignil pogled k Aleksandru Velikemu in dejal: »Ničesar drugega ne želim, kakor, da se umakneš, ker mi delaš senco.« Aleksander mu je ustregel in odhajaje rekel: »Da nisem Aleksander, bi hotel biti Diogen.« — Ta modrijan je nekega dne hodil s svetilko po atenskih ulicah in cestah. Ko so ga vprašali, čemu to dela, je odgovoril: »Iščem ljudi«. Mazilil si ni glave ali las, temveč noge, češ, da z glave mazilo takoj izpuhti, z nog pa ne. Neko jutro se je priklanjal na atenskem gradu Akropoli kamenitim soham raznih slavnih mož. Na vprašanje, zakaj se priklanja je dejal, da išče pri teh dobrohotnosti, ker je pri živih ne najde.

Vsaka dežela ima prebivalce, katerim se sorojaki posmehujejo. Stari Grki so se norčevali iz Abderitov, prebivalcev mesta Abdera, ki so se pravdali za oslovo senco. Slovenci se kaj radi norčujejo iz Ribničanov, Kroparjev in Lembrčanov in pripovedujejo o njih mnogo šaljivih zgodb.

Šala v junaških narodnih pesmih

Naša junaška narodna pesem ni svetu tako znana in ne tako obširna kakor n.pr. srbska, ki opeva junaška dejanja kraljeviča Marka in veliko nesrečo na Kosovem polju, kjer so Turki na Vidovdan leta 1389 premagali Lazarjevo vojsko. Slovenske junaške narodne pesmi opevajo tudi dobo turških bojev v katerih so se naši dedje borili za »Križ častni in svobodo zlato«. Naš narodni junak je kralj Matjaž, katerega je ljudska pripovedka odela s sijajem bojevitega, zmagovitega in spretnega viteza in ga naredila nesmrtnega. Saj spi, kakor trde Gorenjci pod Triglavom, Vipavci pod Nanosom, Korošci in Štajerci pod Peco. Njegova nevesta kraljična Alenčica je pa vzor zveste in pogumne žene.

Ali je v pesmih o kralju Matjažu kaj šaljivega zrna? Pač malo, kakor ga prav za prav ne more biti v junaških pesmih, ki zahtevajo resno vsebino. Če pa beremo, kako se Turki »smolijo« okrog Alenčice in kako jih pretkani kralj Matjaž s svojo nevestico vleče za nos, ko se preoblečen v meniha zavrti z njo, jo zavihti na konja in zdirja proti Donavi, se nam nehote pojavi na licih smeh.

Druga junaška pesem iz turških bojev, ki zazveni na par mestih šaljivo, opeva bitko pri Sisku, kjer je Andrej Turjaški na dan sv. Ahaca 22. junija leta 1593. slavno premagal Turke, katerih je bilo toliko na terišču, kakor mravelj na mravljišču. Pesem nagajivo imenuje Ljublančane zaspance in jih poziva:

»Oj Ljubljanci, oj zaspanci, brzo gori vstajajte,
se na vojsko pripravljajte.«

Ljubljančanke vabi z nagajivo norčavostjo:

»Oj drage ve gospe in mamke
počakajte malo samke.«

Zbadljivo omenja turškega poveljnika Hasana pašo:

»Paša stopa ob potoki,
grmeč boben nosi v roki.
Jezen trdo vanj teleba,
da razlega se do neba.«

O zmagi nad Turki pa poje ob koncu.

»Tak so Turke pomandrali,
kakor črešnje bi zobali.«

Tretja junaška pesem opeva boje pri Beogradu pod poveljstvom generala Lavdona v zadnji polovici 18. stoletja. Izmed vseh je ta najbolj šaljiva. Zato navajam iz nje glavne odstavke.

»Stoji, stoji tam Beli grad,
za gradom teče rdeča kri,
da bi gnala mlinske kamne tri.
Tam Lavdon vojvoda stoji,
krvavi meč v rokah drži.
On če imeti Beli grad,
in turško vojsko pokončat.
Ošabni Turk se mu smeji
in Lavdonu tak govori:
»Al prišel mene si častit,
al prišel zajce si lovit?«
Mu Lavdon tak odgovori:
»Ne pridem zajcev jaz lovit
al pridem Tebe počastit.
Ti s sabljami bom pokadil,
s svinčenkami bom poškropil.«
Cesarske puške pokajo,
se turške gospe jokajo.
Cesarski bobni bobnajo,
se Turki z grada vlečejo.«

Drič.

F. Ribič:

Povest o izgubljeni pesmi

Nekje v mestu, lepem modernem mestu z nebotičniki, cestno železnico, razkošnimi kinematografi, senčnimi vrtovi in dragimi zabavišči, nad katerimi v poletnih nočeh blešči prekrasna neonska razsvetljava kot bi se same nebeške mavrice prepletale in se zlate in srebrne kače igrale med seboj, v takem mestu torej, ki ga vsi poznate, — kjer stražniki v belih rokavicah stoje na križpotjih in telovadijo, kjer v visokih hišah, ki jih ne moreš premeriti do vrha, ne da bi padel vznak, stanujejo bogati ljudje, v onih nizkih pa reveži, so živeli trije mladi veseli fantje.

Dopoldne so hodili v šolo, popoldne pa jih je bilo povsod dosti. Zvečer so posedevali na visokih terasah in se zasanjavali vzdolž razsvetljenih cesta, ki so ugašale daleč za predmestji, ponoči pa so sanjali o deklici s svetlimi lasmi, rahlo pobarvanimi ustnicami, veliko črko B na jopici in visokimi čeveljčki s plutovinastimi podplati in ribjo kožo. Vsi ostali in tudi starši so jih klicali Ferdo, Dore, Miči, njej pa je prav ugajalo, če so jo vabili: »Bibi, pojdeš z nami v kino?«

Naša povestica se nanaša na dogodek, ki bi ga ti štirje junaki postavili v dobo, ko so v »Metropolu« vrteli »Akorde ljubezni« in je Bibi začela hoditi na plesne vaje, ali še natančneje: tistega dne, ko je Bibi vsa zardela od navdušenja prihitela čez promenado: »Sijajno, božansko, pretresljivo. Veste, prijatelji, v kinu sem bila... Mlad arhitekt je spoznal deklico, hotel jo je poročiti, toda njeni starši in njegovi starši. Oh, ti konservativni starši... — Kaj bom pripovedovala... Videti je treba.«

Potem je zamišljeno pogledala in nadaljevala: »Najlepša pa je pesem, božanska. Poslušajte, takole gre:

»Mm, mmm... Fiu, fiu...«

Dore, Miči in Ferdo so napeli ušesa in se zagledali kot mladi kosi v slavčka. Toda Bibi je zaman šobila rožnata ustka, zaman si pomagala z mahanjem rok in obračanjem oči. Tudi zažvižgati je ni znala več.

»Moj Bog, strašno... Pozabila sem jo. Ušla mi je.« Vzdihnila je obupano in resno zatrdila: »Poljubček bi dala tistemu, ki bi mi jo zapel...«

Potem se je zavrtela na eni nogi in se prestopila nekako tako kot se je bila prejšnjega večera na plesnih vajah naučila ter zaklicala: »Po note moram še in brž domov, ker mislijo, da sem bila pri klavirski uri.«

Dore, Miči in Ferdo so se spogledali, pa brž umaknili oči.

»Tudi jaz moram domov«, je dejal Dore in pogledal na uro.

»Zakasnil sem se že« je menil Miči in se obrnil v drugo smer.

»Pa se vidimo zvečer«, je dodal Ferdo in prijel za kolo.

V roke so si segli in odšli po svoje...

Toda niso storili kot so rekli. Vsem trem so še zvenele v ušesih besede: »Poljubček bi dala.« Dore je skočil na voz cestne železnice.

Miči pa ni imel niti kolesa, niti beliča v žepu, zato je hitel peš, da so tenki gumijasti podplati komaj vzdržali »tempo« ter so se mimoidoči ozirali za njim.

Prvi je bil Ferdo, menjal desetak in kupil najboljši sedež. Dore je imel prav toliko, da se mu ni bilo treba ozirati, kdo bi mu posodil, Miči pa je imel prijatelja biljeterja in mu je za uslugo obljubil cigareto.

Tako so trije sodobni kavalirji — moderni mušketirji sedeli s prav posebnim namenom, daleč drug od drugega, v tisti ogromni škatljasti sobi, kjer so ljudje tako na tesnem, da imajo noge drug pod drugim, kjer se s komolci stiskajo in glave iztegujejo, kjer morajo biti ženske razoglave, kar še v cerkvi ni predpisano.

Dore, ki je bil spredaj, je držal glavo nazaj, da mu je v tilniku pokalo, Ferdo se je naslonil na stol svojega prednjega soseda in Miči, ki je stal v kotu poleg svojega prijatelja biljeterja, si je vzel vato iz ušes, da bi bolje slišal.

Nato je pričela tekma. Brez rapirja in tudi ne s plunko ali kitaro. Bila je v znamenju borbe za čas. En sam trenutek je mogel biti odločilen. Velike važnosti je bila duševna dispozicija posameznega borca in — dober posluh.

Nastala je tema in izza zadnja stene se je oglasilo skrivnostno predenje pošastne mačke, ki je trenutek nato pogledala skozi eno izmed lukenj. Njen pogled je kot drhteč svetlobni trak planil skozi mrak in pokazale so se čudovite stvari. Videl si drveče avtomobile, plesoče deklice in ogromne oklopnjake. Vse to je ropotalo, cepetalo in govorilo kot bi bilo živo. Potem je bil presledek in se je užgala luč. Nato se je pričela zgodba, o kateri je Bibi rekla, da jo je treba videti. Prikazal se je arhitekt, takoj nato njegova izvoljenka in njeni konservativni starši...

Dore, Miči in Ferdo pa so napeto čakali na pesem, tisto prelepo izgubljeno pesem, ki se je bila Bibi vsedla v srce in za katero bi dala poljubček.

Skrbno so pazili, kajti vrtelo se je vse res s filmsko naglico.

Težko pričakovani trenutek je prišel. Tisti arhitekt je pričel peti in naši trije junaki so odprli ne samo ušesa, temveč tudi usta. Možak je pel, oni trije pa zadržavali sapo, da bi bolje slišali in si bolj zapomnili. Dore je potem med predstavo na tihem požvižgal, da bi mu melodija ne ušla iz spomina, Ferdo je neprenehoma lovil začetni ton, ker je bil prepričan, da je od njega vse odvisno, Miči pa je svojega prijatelja, ki je pesem pri vsaki predstavi slišal in si jo prav zapomnil, potegnil v vežo in tam sta jo vadila, dokler se mu ni zdelo, da jo zna.

Zmagoslavnih obrazov so stopili na ulico. Ali morda niso bili podjetni in prebrisani?

Mamice bi jih bile vesele in Bibi bi bila ponosna nanje.

Zdaj so hiteli. Ferdo je sedel na kolo in vestno pazil na začetni ton. Tink-tonk je zvonil in ljudje so se brž umikali, kot bi vedeli, kam se mu mudi.

Dore se je obesil na tramvaj in kot slepi potnik zadovoljno žvižgal novo pesem. Od časa do časa je prenehal, če ga je kdo le preveč grdo pogledal, včasih pa je bil trušč strašanski, da bi sam sebe ne slišal. Tramvaj je zvonil, avtomobili drdrali, vojaška godba je korakala mimo in železne tračnice so cvilile.

Miči pa je šel peš. Njega ropot ni toliko motil, ker je spet imel vato v ušesih. Izognil se je prešmentane gneče glavnih ulic in zavil po stranskih, tam, kjer so starinarji in kjer vidiš ob kandelabru kakšnega psička ali celo mačko smukniti v klet.

Tam na drugem koncu, v lepi vili, za katero je bil napravil načrte arhitekt, ki je moral pol življenja za to študirati, pa je v krasni sobi sedela Bibi.

Na nogah je imela žametaste copatke s peto, obleke ni imela na sebi, pa bi se tudi ne bila videla pod dolgo, z rožami prepleteno svileno domačo haljo, glavo je imela zavezano s prelestno ruto iz samega ribniškega platna, ker se je bila malo prej umivala. Sedela je v naslanjaču in — kadila cigareto. Okno je bilo seveda odprto, da bi mamica ne zavonjala, če bi slučajno vstopila.

In so prišli naši trije junaki.

»Pesmico znam«, je dejal Dore, ki je bil najstarejši in je zardel od pričakovanja.

»Tudi jaz jo znam«, se je oglasil Ferdo in stopil naprej.

»Bil sem v kinu«, je izjecljal Miči in vrtel čepico.

»In jaz jo že igram na klavir«, je zagostolela Bibi. — »Kupila sem medtem note.«

Sedla je h klavirju in ukazala: »Zapojmo. — Potem dobi vsak poljubček.«

Nastopil je najbolj svečan trenutek. Videlo se bo, kateri si je najbolj zapomnil. Na prste so stopili in od razburjenja so jim lasje šli pokonci.

»Ena... dve.. tri.«

Ferdo je ugotovil, da je njegov začetni tulil kot saksofon, Dore je oponašal pojočo žago in udarjal z rokami v taktu, Miči pa je pel kot ga je bil naučil biljeter ter poleg tega še cepetal

Nenadoma so prenehali in se spogledali.

Ferdo je ugtovil, da je njegov začetni ton povsem enak tink-tonku njegovega kolesa, Dore je izgubil »nit«, ko je slišal godbo in Mičija je prijatelj napačno naučil.

V zadregi so vprašujoče pogledali Bibi. Ta pa je bila navdušena zagovornica »jazza« in je tlesknila z rokama in radostno vzkliknila:

»Imenitno... Kako božansko »fovš«.

Zdaj so se odprla vrata in prikazal se je strog obraz gospe mame: »Kakšno tulenje in razbijanje pa je tukaj?«

»Oh, mamica«, je vkliknila Bibi, »kako si konservativna. To je vendar kot pravi in pristni »jazz«...

Da, da, taka je ta preprosta zgodba o izgubljeni pesmi. Vršila se je v tisti nedavni dobi, ko ljudje še niso živeli od kalorij. Trije mladi fantje pa morda žive še danes, če so preživeli zadnja težka leta, — ali pa je mnogo drugih sličnih ostalo — v tistem mestu, kjer je na enem koncu vila, v njej Bibi, — na drugem koncu pa nebotičnik, v njem kino. in pred obema policaj.

TRIJE

Pozno popoldne je pričelo rositi. Megle so se nagnile od vseh strani, da ni bilo videti ne v gore, ne v dolino.

Pod noč je pričelo deževati. V koči je bilo mračno, petrolejka, ki jo je prinesel seboj Boštjan, je skopo osvetljevala lesene stene.

Prijetno je potrkaval dež po skodlah in po pesku pred kočo.

Milena je brala knjigo, Peter je stal pri oknu, Boštjan pa se je ob Mileni mučil z nahrbtnikom.

Potlej se je Peter nenadoma zasukal. Boštjan je dvignil glavo: »Kaj bereš, Milena?« Petrov glas se rahlo trese.

»Baering: Daphne Adeane. Čudovita stvar!«

Milena ne dvigne pogleda od knjige.

»Tako.«

Peter se zopet zasuče k oknu. Čuti, da bi moral govoriti, toda ne more, čeprav je v sobici taka tišina, da sliši tiktakanje ročne ure.

To popoldne se ne more znebiti misli, da Boštjan gleda za Mileno. Ves čas je poleg nje in četudi ne govori, Petru ne uide, da mu je več, kakor mu je bila še pred kratkim.

Pa ga je moral povabiti k sebi na počitnice. Sam si je nakopal tekmeca. Mogel bi ga pustiti v mestu in sam hoditi na izlete z Mileno.

In Milena! Kako je sladka! Bere to knjigo in ravno takrat, ko je Petru najtežje, začne pripovedovati vsebino .

Ko bi ga ne bilo sram, bi pri priči zmetal svoje stvari v oprtnik in odšel v dolino, kljub dežju in razmočeni poti. Potlej naj se imata kakor se hočeta.

»Peter, zakaj si že celo popoldne tih? Te mar vreme jezi?«

Boštjan dregne.

Zdaj tudi Milena dvigne glavo.

»Pa res, Peter. Ni te za groš. Komaj, da si spregovoril deset besed. Si morda bolan?«

»Vreme je tako«.

Peter se ne obrne. Saj bi rad odkrito spregovoril, pa noče. Počitnice gredo tako h koncu in Boštjan se bo vrnil. Tedaj bo čas ,da odkrito spregovori z Mileno.

Zunaj v dolgih štrenah pada dež.

»Nekaj mora biti, da si tak.«

Milena položi knjigo na mizo.

»Kaj mora biti? Včasih človeku pač ni za govorjenje. Če jutri ne bo lepo, se vrnem v dolino« Petrov glas je trmast, skoraj osoren.

»Mi ne privoščiš počitnic? Tako sem se jih veselila. Komaj sem čakala, da si končal univerzo. Zdaj si pa tak.«

»Saj z Boštjanom lahko ostaneta«, bruhne iz Petra.

Tako pride noč in veter, ki cefra oblake. Samo še posamezne kaplje udarjajo ob okno. Peter čuti, da v tako moreči tišini ne bo dolgo zdržal. Boštjan ne reče besede. Tudi Milena molči.

Potlej se začne pogovor med Boštjanom in Mileno. O vsebini knjige, o ženi, ki jo je vse ljubilo, pa je nihče ni osvojil.

Petru se zdi, da Milena prav nalašč grebe v njegovo rano. Kako počasi govori! Zdaj pa zdaj pogleda proti oknu.

Peter premišlja. Če zdaj odide, bosta oba strmela za njim. Videti je, da ga Milena hoče v nekaj prisiliti, da hoče igrati vlogo žene iz romana.

Petrolejka utriplje in riše ozek krog na mizo. Petru se zdi, da so vsi trije ujeti vanj. Prav do jutra bo tako, dokler ne bo nekdo upihnil plamena za sajastim cilindrom.

Med raztrganimi oblaki je mesec, ki s svetlobo poplavlja kočo, brinje in belo mešče nad kočo.

Tišina se zgošča, kakor, da je odprta knjiga na mizi magnet, ki gnete misli treh v težko kepo.

Peter čuti, da mu živci popuščajo.

Zdaj se odpravlja spat.

Zadnji leže Boštjan, ki privije petrolejko. Krog na mizi se je zožil.

Peter ne more zaspati. Sliši globoko dihanje Milene in kratko Boštjanovo sopenje.

Jutri zvečer bo Boštjan odšel nazaj v mesto. Milena bo ostala v vasi. Spet bosta sama.

Peter se ne premakne. V globokem somraku vidi, kako Boštjanova roka spolzi preko Mileninih las.

Ne premakne se.

Čez čas se Boštjan obrne v steno. Peter gleda v strop. Kri mu bije v sencih.

Zunaj je mesečina gosta in zlata. Na steni je zarisana senca samotne smreke.

Peter vstaja. Počasi, tiho, da bi se Milena ne zbudila.

Boštjan se ne zgane .

Peter drži nahrbtnik v rokah. Vse ima. Tiho odpira vrata.

V mesečini se odprta knjiga na mizi belo sveti. Zdaj zaškripljejo tečaji. Peter se strese, toda z enim korakom je zunaj. Zvezde gorijo, samo na severni strani je še dolg, ozek oblak. Lepo bo.

Zrak je močan in hladen. Diši po opranih smrekah in brinju.

Naravnost v dolino se nameri Peter. Pri macesnu, ki stoji na robu, se obrne.

Milena stoji na vratih. Vidi njeno lepo glavo in bleščeče lase, ki jih zlati mesečina.

Zdaj teče. Peter čaka.

»Peter, zakaj to?«

Dve solzi sta na licih. Globoko diha.

»Nočem tako, kakor je v knjigi. Morda je Boštjan boljši od mene. Nisem hud.«

Petrov glas je močan in miren.

»Peter!«

»Jaz grem v dolino.«

»Potem grem jaz tudi.«

»Boštjana ne moreva pustiti samega.«

»Potem pojdiva skupaj nazaj. Saj gre že na jutro. In Boštjan spi. Peter!«

Proseč je Milenin glas.

»Spat ne grem več.«

»Hodila bova v mesečini. Tako lepo je. Zjutraj gremo na vrh in potem v dolino.«

Milena drži Petrovo roko.

Peter se vrača .

Tesno ob Mileni gre. Pred njima gresta senci, ki sežeta skoraj že do koče.

Ko potlej zavijeta proti gozdu, opazita trop srn, ki so šle na studenec.

Milena dolgo gleda za njimi .

Petrova roka počiva na Milenini rami.

Iztok

Za smeh

»Kaj delaš?«

»Nič«.

»In kaj dela tvoj brat?«

»Meni pomaga«.

*

Gost: »Natakar, muha je v juhi.«

Natakar: »Ali mislite, da bi za to ceno kje kaj boljšega dobili?«

*

Študent: »Oče, znanost je sedaj dognala, da človek izhaja iz opice.«

Oče: »Ti že, jaz pa ne.«

Mi smo žrtve za grehe rodov...

Mi smo krvava žrtev za grehe rodov!
Oropani družin,
oropani mladosti,
oropani doživetja,
oropani življenja.

Mi smo krvava vest naroda!
In če ubiješ krvnika,
in če ubiješ izdajalca,
nisi ubil zla,
ker zlo je v tebi !

Mi smo novega časa krvavo spoznanje —
Ti vidiš nekaj,
mi smo dojeli vse, —
ubijati zamore vsakdo,
obujati mrtve — le Bog!

Mi smo novega časa krvavi ukaz!
Mož bodi temelj rodovom —
žena žarišče domu in rodu —
otroku dajte kruha in pesmi, —
človeku svobodo osebne odgovornosti —

Mnogo sem srečala ljudi. Videla sem kako so se rodili, kako so vriskali, ljubili, ustvarjali, žrtvovali, verovali, zmagovali, molili, trpeli in umirali; videla, kako so jokali, dvomili, lagali, zavidali, sovražili, obupavali, razdirali, posiljevali, ropali in ubijali!

Videla sem dela človeških rok, od drobne vrbove piščali in otroških risb s prstom po rosnih šipah do umetnih najslovitejših mojstrov.

Vsa doživetja sem spravljala v globino svojega bitja in so me spremljala v življenju z ljudstvom, katero roma na Sveto goro, Višarje, na Brezje in Šmarno goro, v Petrovče, na Lurd, h Gospej Sveti, na Otok in Osoje. Sedaj pa, ko se mi življenska pot pne v poslednjo reber prezgodnje jeseni, mi je včasih, da bi izvlekla iz torbe svojih doživetij nekatera in jih podala ljudem. Tistim mladim, ki so željni resnice in iščejo prave poti in tistim zrelim, kateri so v metežu hudobije ohranili vero v dobro.

DRAGA

To je tista gorska dolina med Begunjščico in Begunjami, kjer so množični grobovi pobitih talcev. Saj je takih in podobnih grobov nešteto tudi drugod širom naše zemlje, toda nek osrednji pomen imajo prav ti grobovi v Dragi.

Tistega deževnega novemberskega dne leta 1944. je bilo v Dragi zelo živahno; bila je »veza«.

Ob skali nad cesto kraj grobov sem čakala Janeza in opazovala mimohod mater, žena in deklet, katere so tvegajoč vse, prišle sem peš, na kolesih in z vozovi, da se snidejo s svojci — partizani. Prihajali so posamič in v gručah zreli možje, borci in mladci, skoraj še otroci in so si segali v roke skoro molče, a tisoč vprašanj je le bdelo v pogledih.

Tam pred velikim brezovim križem sta stala sklonjenih glav, dekle morda osemnajstih, fant dvajsetih let. Na obrazih jima je ležala pretresljiva resnoba prezgodnjega spoznanja. Nista se zmenila ne zame ne za množico na cesti; bila sta sama v neskončnem prostoru gorja naših dni!

Potem sta se poslovila; preprosto sta si podala roke in si gledala v oči. V tistem pogledu je bilo vse: ljubezen, vera in neprekrita zavest, da se morda vidita poslednjič. In šele čez čas se je oglasila, težko in v presledkih, vendar jasno so padale njene besede v mokro sivino nad grobovi talcev: »... in — saj veš — Tine! ne ubijaj!« »»... — oh, Dana, saj veš vendar ...«« se je izgubil njegov odgovor ob škripanju peska pod nakovankami, ko sta odhajala.

Strmela sem za njima in v neizmerni bolečini sem mislila glasno: Kaj ste storili z našo mladino, ob grobovih se shajajo mlada srca in so na smrt obsojena še predno so živeti začela...

»Boli, Jera?« je vprašal ob meni Janez; nisem videla kdaj je prišel, tako me je prevzel dogodek. Stisnil mi je roko, se nasmehnil drobnemu zavitku, a takoj sem opazila, da je v njemu nemir. Globoko mi je pogledal v oči in njegov možati, doneči glas je zvenel pridušeno, ko je po pozdravu nadaljeval: »Boli, praviš. A še hujše pride, Jera! Toda nič zato. Zlo se mora izdivjati. Povsod, ne samo pri nas. Težko je biti na smrt obsojen, toda mrtvi ne trpijo več. Težje je biti obsojen na življenje, če si oropan vere vanj. In takih bo mnogo. Stojimo na pragu dobe novih grobov. Toda povem ti Jera, tisti čas pride, ko bo iz vse te brezumno prelite krvi vzklilo novo življenje! — Pojdi! nekaj ti pokažem.«

Odločno je odkorakal pred menoj k grobovom, sledila sem mu molče in začudena, kaj se v njem dogaja, da je tako svečan. — Ostal je pred križem in brez besede zamahnil proti preprosti deski, katera je slonela na njem. Pristopila sem in prečitala napis. — Dolgo sva stala molče pred tisto ploščo, gosti jesenski dež naju je močil in se obema curkoma ocejal s kapuc in dežnih plaščev, pa nama je vseeno bilo, kakor da sva v cerkvi .

»Vidiš Jera, to pa ni le nagrobni napis, ki naj bi bil vklesan na vse spomenike, katere bodo širom sveta nekoč postavljali vsem mrtvim te blodne morije, temveč je spored. Spored tistih dni po velikem vstajenju svobodnega človeka. Ko bodo v sozvočje z večnim utripom življenja ubrane težnje ljudskih plasti, hrepenenja človeških src in hotenja ustvarjajočega duha. Ti morda porajanje še učakaš, jaz ga ne bom. A to ni važno. Važno je, v tisto bodočnost verovati! Veruj Jera! Veruj in še druge vzpodbujaj k tej veri.

»Pozdravljena Jera in hvala ti, da si prišla!« »Zbogom Janez!« sva se poslovila prav tam, kjer sta se uro poprej poslavljala mladca. Tudi midva sva bila bleda in resna.

Potem se dolgo nisva sešla.

Poslednjič sem ga videla, ko je negibno ležal v mehkem snegu. Imel je od trpljenja razoran, vendar resno-miren obraz tistih, ki so vse dojeli in samo priprte oči. Zdelo se je, kot da spi in mu veke drhte v globokih sanjah. Toda to je bila le igra senc ob vzhajajočem soncu. Gore so žarele v jutranji zarji, v snegu pa je žarela Janezova kri; do spomladi, dokler ni sneg skopnel. Potem je tam še dolgo bila rujava lisa .

Zato, ker je bil človek in je premagal strah pred smrtjo ter povedal kakor je čutil in vedel: da nikdar ne bodo vsi tiči črni in se nikoli ne bodo vsi drli »kra-kra!«

Nihče mi ni položil roke na ramo. Nihče ni vprašal: »Boli, Jera?«

Pa je bolelo. In ob tisti žalostni uri, ko mi je bilo težko verovati, sem v zarjo novega dne ponovila oni nagrobni napis iz Drage.

Jera

IZUMRLA BITJA

Na zemlji se vse izpreminja, celo trdna, okorela površina zemlje ni vedno enaka. Zrak in voda glodata trdo skalovje, ga drobita in napolnjujeta z drobirjem doline in morja. Neopazno in neprestano se dviga v tem ali onem kraju kos zemlje iz morja, med tem, ko se drugod kopno potaplja v morje. Že milijone in milijone let se oblikuje zemeljska površina; vode, vulkani, veter in potres, pa tudi rastline in živali sodelujejo eni v večji, drugi v manjši meri, pri tem oblikovanju.

Zemlja je kot knjiga; poedine plasti, ki so nastale v dolgih dobah zemeljskega oblikovanja, leže druga na drugi, kot listi v knjigi. Kakor zgovorne priče nekdanjega življenja so v teh plasteh okameneli ostanki izumrlih rastlin in živali. Mogli bi jih primerjati slikam v kaki zgodovinski knjigi. Zemljeslovci so ugotovili, da so v vsaki dobi živele posebne rastline in živali; tako moremo ločiti list od lista, plast od plasti. — Čim starejši je sloj zemlje, tem preprostejše so rastline, tem enostavnejše so živali.

V začetku zemeljske zgodovine, to je v praveku ali azoiku, ne najdemo, kot pove ime »azoik«, to je doba brez življenja, nikakih sledi živih bitij; v zgodnjem veku ali arhaiku pa le malo in še te so dvomljive.

Prve jasne sledi življenja so znane iz starega veka zemeljske zgodovine, ali paleozoika; so to ostanki nižjih živali. Ker pa morejo uspevati živali le spričo rastlin, sklepamo, da so bile pred živalmi vsaj najenostavnejše rastline, alge.

Vsa živa bitja, katerih ostanke najdemo iz prvih časov zemlje, so živela v vodi; ko so namreč poginila, so padla na dno, nakar so jih pokrile razne usedline; kar je poginilo na zemlji, je izginilo, ker je zgnilo oziroma sprhnelo. Prve kopne rastline so bile trosovke; plodile so se namreč s trosi ,kot dandanes praproti, preslice, mahovi in lisičjak; in res so spadale prve kopne rastline k imenovanim skupinam izvzemši k mahovom, le da so bile veliko večje in preprostejše zgrajene.

Posebno bujno rastlinsko in deloma že tudi živalsko življenje, je vladalo v premogovni dobi ali karbonu. Za to dobo so značilne drevesaste praproti, drevesasti lisičjaki, med njimi pečatiki, ki so imeli na lubju pečatom podobne znake, pa luskarice, ki se je zdelo, kot bi imele deblo ovite v luskinast oklep. Sredi med njimi so rasle velikanske močvirske preslice. Vse te rastline so se plodile s trosi, ker cvetnic še ni bilo. Koncem premogovne dobe, v kateri je vladalo tropsko, vroče a vlažno podnebje, zemlja pa je bila polna močvirj in stoječe vode, so se pojavile prve golosemenke, predhodnice naših iglavcev.

V premogovi dobi še ni bilo sesalcev in ptic; v morjih so prevladovale korale, morski ježki, morske lilije in nekatere ribe, n. pr. oklepnice. Ob koncu te dobe se pojavijo prapupki in plazilci, od nižjih živali najdemo polže, stonoge, kobilice, velikanske kačje pastirje, pajke in škorpijone.

V tej dobi je iz zgoraj naštetih rastlin nastal črni premog, ki ni nič drugega kot po delovanju teh rastlin nabrana in v njih shranjena sončna sila (energija).

V srednjem veku zemeljske zgodovine polagoma izginevajo rastline trosovke in prevladujejo golosemenke, predhodnice naših iglavcev. V tem veku zasledimo že sorodnike smreke in jelke. Izmed živali se pojavijo sesalci, n. pr. vrečarji, sorodniki dandanes živečega kenguruja, glavonožci, korale, praptice, plazilci, riba-ptič ,riba-kuščar. Prve, riba-ptič ima znake ptice in ribe, druga pa kuščarja in ptice. Ob koncu srednjega veka se pojavijo cvetne rastline kot trave, palme, leske, breze, predvsem torej vetrocvetke. Seveda se vrši prehod iz ene skupine v drugo počasi, neopazno. Prav tako se pojavijo ob koncu dobe prve ptice in prvi sesalci.

Pa tudi zemeljska površina se je v tej dobi spremenila; celi deli kopne zemlje so se potopili v morje in drugod so vstali iz njega novi. Ker se je spremenilo podnebje, se je spremenilo tudi rastlinstvo in živalstvo. V tem veku je nastal rjavi premog in sicer večinoma iz iglavcev, pa tudi palm, lavorik, smokev in bukev. Odmrlo drevje se je potopilo v močvirja in ker ni mogel zrak do njih, je zoglenelo. Tako nastaja še danes premog na polotoku Floridi.

V novem veku, zlasti v Ledeni dobi je postalo podnebje vedno hladnejše; v Severni Evropi in v Alpah so nastali mogočni ledeniki, ki so se polagoma pomikali v nižine. Toda ponovna porast vročine je povzročila ponoven umik ledenikov (medlene dobe) na sever. Temu primerno se je izpremenilo tudi rastlinstvo; predvsem je izumrlo tropsko, to je vroče in vlažno podnebje ljubeče, ter je ostalo le tako, ki je moglo prenesti nižjo temperaturo in mraz. Tako rastlinstvo najdemo še dandanes v visokem gorovju: lišaje, mah, pritlikavo grmičevje itd. Ko pa je po več tisoč letih toplota narasla, so se ledeniki umikali daleč gor v visokogorje; njih vode so nanosile v nižine odtrgano kamenje, pesek, prah in glino. Polagoma je osvojilo zemljo dandanes rastoče rastlinstvo.

Ob koncu srednjega veka, oziroma v novem veku je nastopil tudi človek. Zdi se kot bi bil Bog pripravljal zanj vso zemeljsko površino. Prvotno je živel v votlinah kot lovec, nato kot poljedelec in pastir. Potrebščine, orodje in orožje si je izdeloval iz kamna in rogov, pa tudi iz kosti; posode iz gline in kamna. Kot razumno bitje je kmalu zavladal nad vsem stvarstvom.

Ko se je polomil kljukasti križ

Neko SS vojaško bolnico na Bavarskem je vodil zdravnik, sam Sturmbannführer. Ta je pisal po polomu dne 6. julija 1945 Monakovskemu kardinalu Faulhaberju pismo sledeče vsebine:

»Zdaj stojijo in gledajo naši mladi ljudje in ne morejo verjeti, da jih je voditelj zapustil in še manj, da je bil »Tretji Reich« hiša, zgrajena na pesku. Težko je povedati, kaj si mislijo mladi ljudje, ki tukaj čakajo zdravja. Ker jim v dušni sili ne morem pomagati kot zdravnik, sem prosil, ko sem bolnico oddajal Američanom, katoliškega in protestantovskega župnika, naj prevzameta dušno pastirstvo moje bolnice. Oba gospoda sta to nalogo z veseljem sprejela.

K temu sklepu so me privedle misli, da smo se v borbi zoper krščanstvo in Cerkev težko pregrešili in da moramo zdaj iskati pot nazaj h križu. To je edini izhod za nas same in za naše ljudstvo, da najdejo nove temelje svojega življenja. Razen tega je edina možnost s krščansko vero ljubezni omiliti sovražnost in maščevalnost svojih nasprotnikov in najti roko, ki nam seže v roke...« (Kreuz und Hakenkreuz II. 407).

DEDOVANJE IN DOTE

Ko govorimo o vzrokih, zakaj ljudje v tako velikem številu beže s kmetov v mesta, se moramo za trenutek pomuditi pri vprašanju, ki smo ga naznačili v naslovu. Vprašanje o dedovanju in dotah sodi deloma v gospodarske, deloma med socialne zadeve, ki se tičejo kmečke domačije. Z vidika kmečkega doma gledano, je ta problem v prvi vrsti gospodarskega značaja. Zato ga obravnavamo v zvezi z gospodarskimi vzroki za beg z dežele.

Z gospodarskega stališča je brez dvoma zelo važno, kateri izmed otrok bo podedoval kmetijo. Nekako samo po sebi je razumljivo, da starši za svojega naslednika na domačiji določijo najstarejšega sina, kakor je pri vladarskih rodbinah v veljavi, da je prestolonaslednik pač najstarejši sin. Ta običaj je pri slovenskem kmetu tako v navadi, da se mu naši gospodarji le redkokdaj izneverijo. Izjeme nastopijo samo takrat kadar se najstarejši sin izkaže za nevrednega, ali nezmožnega da bi prevzel gospodarstvo na domačiji: bodisi, da je obremenjen s kakšno moralno (nravstveno) slabostjo (zapravljanje in pijančevanje, kvartopirstvo, hudo ponočnjakarstvo in ženskarstvo itd.), ali pa je telesno ali duševno nesposoben, da bi prevzel nase težko breme kmečkega gospodarja. Zgodi se tudi, da oče in mati odrečeta domačijo svojemu najstarejšemu sinu zategadelj, ker se je oženil proti njuni izrecni volji in želji.

Sicer je pa — kot rečeno za naslednika na kmetiji določen najstarejši sin. Starši ponavadi zelo skrbno gledajo na to, da bo njun bodoči naslednik vsestransko usposobljen za gospodarjenje in da bo dobil tudi primerno ženo, ki bo imela dovolj veliko doto in pridno roko. Večkrat se pa dogodi, da oče in mati veliko premalo mislita na strokovno-poklicno izobrazbo naslednika. Za vsestransko usposobljenost imata le to, da se fant od očeta nauči upravljati gospodarstvo na domačiji in da

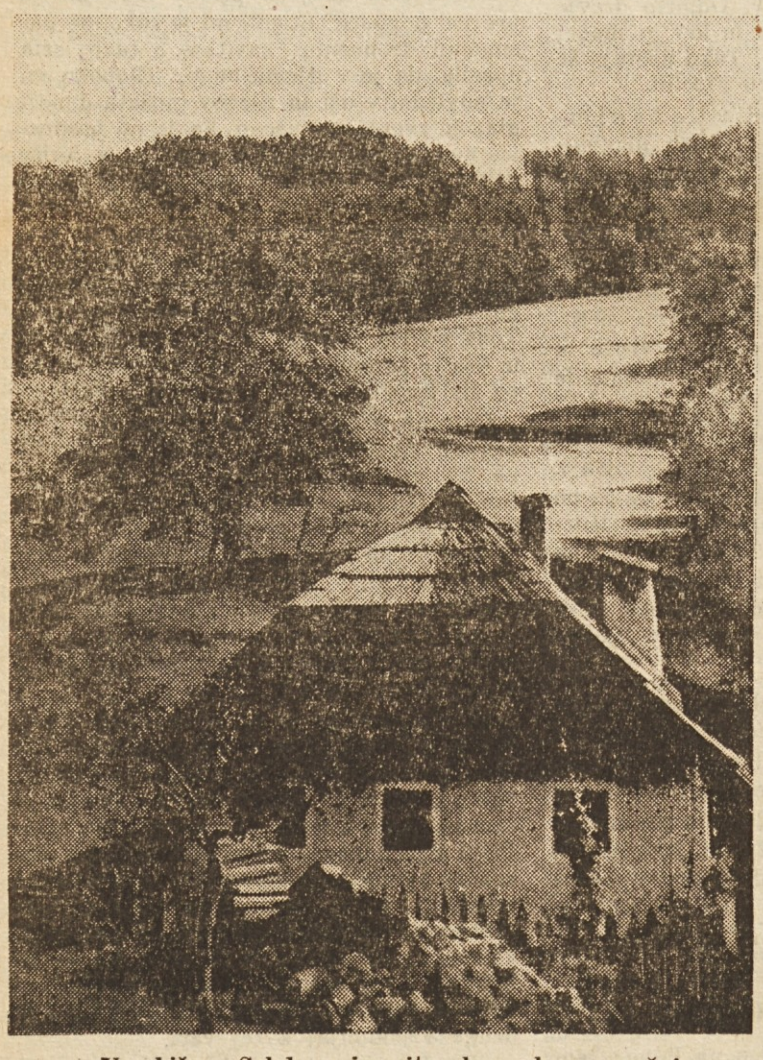

Vse hiše v Selah so izrazito slovenskega značaja

je varčen in delaven. Premalo pa pomislita, da svet v vseh stvareh silno naglo napreduje, zlasti pa tudi v obliki in načinu kmetijskega gospodarjenja. Ne zavedata se vedno resnice, da za sina ne bo zadostovalo samo tisto znanje, ki si ga je pridobil pri očetu. Star človek le preveč rad gleda nazaj, namesto naprej. O nazaj uprtem pogledu nam zgovorno pričajo običajni izreki starih kmečkih ljudi, češ: »Če sem jaz gospodaril tako, kakor sem, pa sem grunt ohranil in ga še izboljšal, zakaj naj bi sin gospodaril drugače!« Nihče takemu izkušenemu kmetu ne oporeka ,da je za svoj čas in za tiste gospodarske razmere dobro gospodaril. Toda veliko vprašanje je, če bo sin z očetovim načinom gospodarjenja v drugačnih razmerah tudi dobro shajal. V gospodarskih rečeh je treba imeti oči vedno uprte naprej, v bodočnost.

Zaradi takega mišljenja kmečki starši dostikrat zanemarijo strokovno izobrazbo svojega naslednika. Za vse druge otroke so v velikih skrbeh, da se bodo kaj naučili; ta pa, ki bo dom imel, naj pridno dela, da si ga bo zaslužil.

In posledice? Ko oče da sinu domačijo čez, določi vsakemu otroku nekaj dote, sebi in materi, če je še živa, pa kot in prevžitek. Takrat se pa začenja za mladega gospodarja križev pot, zlasti še, če njegova nevesta ni iz zelo premožne hiše. Dostikrat se primeri, da so bratje in sestre vse prej kot uvidevni. Ne ozirajo se veliko na gospodarski položaj svojega brata, ki je »domačijo dobil«, in zahtevajo drug za drugim izplačilo svojih dot.

Če je bil oče moder mož in je dote meril strogo po zmogljivosti domačije, je mlademu gospodarju morda še možno najti izhod; če je bil pa oče pri testamentu ali predaji kmetije pod vplivom otrok, ki morajo od doma in gledajo, da iz domačije iztisnejo zase čim večje dote, potem je naslednik res pomilovanja vreden. Nobeno čudo ni, da nam preteklost nudi mnogo primerov, ko je sin-naslednik obupal nad svojo bodočnostjo na domačem posestvu, začel razprodajati in končno zapustil dom in šel v Ameriko ali pa za delavca v tovarno oziroma v mesto. Kdo bi mu tak usodepoln korak mogel tudi zameriti? Dajatve za dote so se začele zgrinjati nad njegovo glavo, iz hleva je šla morda sestram za doto najlepša živina ,sam pa revež ni bil strokovno toliko podkovan za svoj poklic, da bi si upal težave premagati in gospodarstvo po sodobnih načelih zasukati. Precej je kmetij, ki so na tak način razpadle ali pa prišle v tuje roke, oni pa, ki so bili poklicani na njih živeti, so pobegnili v tujino in v mesto.

To je gotovo beg iz dežele, ki so ga povzročili pred vsem gospodarski vzroki. Mislimo, da bi bilo kmečkim staršem treba modrega sveta in pouka v teh rečeh, da bi z dotami in zanemarjenjem kmetijske strokovne izobrazbe naslednika svojih domačij ne gnali v takšne težave in večkrat celo v propast.

Še eno stvar moramo omeniti, ko govorimo, v zvezi z begom v mesta, o dedovanju na kmetih. To ima posebej pomen za koroške kmete.

V časopisih smo brali, da namerava avstrijska vlada razveljaviti zakon o dednih kmetijah. Mislimo pa, da bi bilo dobro uvesti zakon ki bi zabranjeval prezadolžitev in preprečeval delitev in razkosavanje kmetij. Res živimo v dobi, ko se močno povdarja demokracija v vseh odtenkih življenja in delovanja. Toda — kakor ne more v političnem življenju pomeniti demokracija anarhijo, kjer dela vsak kar ravno sam hoče ,tako tudi v gospodarstvu demokracija ne pomeni ravnanja, po katerem se gospodarske dobrine uničujejo. Tu se demokracija neha! V takih primerih je z ozirom na socialno blaginjo skupnosti umestna in tudi potrebna gotova omejitev osebne svobode v gospodarskih rečeh.

Med take omejitve štejemo v prvi vrsti odredbo, da naj bo določen del kmetije pred intabulacijo zavarovan. Na ta način se zabranjuje prehajanje kmetij v nekmečke roke, s tem pa tudi preprečuje prevelik odtok kmečkih ljudi z dežele. Zapuščanje kmetovanja ima večkrat tudi tu svoj vzrok!

Tudi ni dobro, da se sme kmečko zemljo svojevoljno drobiti in razkosavati. Tudi v tem ravnanju se gospodarska moč kmetij manjša. Trenutno se morda zdi, da je gospodar, ki je vsakemu otroku zapisal po eno njivo in krpo gozda, zadržal otroke na kmetih. Toda to je samo prehodno. Najprej drži, da je več ali manj oškodoval domačijo, ji zmanjšal gospodarsko moč in jo spravil v položaj, da lahko propade. Kaj pa naj napravi s kosom zemlje oni, ki ga je dobil za doto? Da bi ostal na deželi in si ustanovil družino, mu ni mogoče, razen če je izučen kakega rokodelstva. Ali število takih je močno omejeno. Vsi drugi pa morajo vseeno od doma, potem pa z zemljiščem špekulirajo. Največkrat pridejo take parcele v roke drugih ljudi, advokatov, denarnih zavodov in bogatašev, ki »kmetujejo« za zabavo. Kje je tu dobiček za kmečko gospodarstvo: kmetija-domačija z drobitvijo oslabljena, zemlja pa večji del v nekmečkih rokah?

Vprašanje, ki smo ga tu načeli, bi zaslužilo, da bi se o njem še kaj napisalo. Kmečkim staršem bi bilo treba o teh rečeh marsikaj povedati. Mi smo se ga dotaknili le v toliko, kolikor se nam je zdelo potrebno, ko govorimo o begu kmečke mladine z dežele. O tem ne more nihče dvomiti, da so nepravilni ukrepi staršev pri dedovanju in dotah mnogo krivi, da otroci s kmetov beže v mesta.

— kš

Po končanem delu se vrača vesela družina domov

Spravljanje sadja

Ko smo v prejšnjih člankih o sadju pokazali, kako veliko vrednost moramo pripisovati temu pridelku, in kako ga poleg prešanja še lahko bolj koristno pripravimo za uživanje v prihodnjem letu, bomo danes pregledali, kako naj se sadje spravlja in shranjuje.

Kmečkemu sadjarju gotovo polni srce zadovoljstvo, ko gleda s sadjem bogato obloženo drevje. Vsak dan postaja žlahtni pridelek bolj slikovit: na katerih drevesih se ti smeje topla rdečina sadežev, na drugih se svetlika med vejevjem in listjem kot vosek rumeno sadje. Kmalu bo treba pripraviti vse potrebno za obiranje.

Vendar moramo predvsem opozoriti naše sadjarje, naj z obiranjem ne začno prezgodaj. Saj rad priznam, da so ljudje v skrbeh, da bi nekega jutra ne našli na sadnem vrtu napol praznega drevja. Dandanes se klati po svetu polno tatov, ki se spravijo tudi na nedozorelo sadje. Toda napol dozorelo sadje obirati, ali ga celo otresati, bi se reklo delati velik gospodarski greh. Ali bi se morda po vaseh ne dale organizirati nočne straže, ki bi pazile na sadovnjake?

Sadjarsko pravilo velja slej ko prej: sadja ne smemo jemati z drevja, dokler ni drevesno zrelo. Kaj se pravi: drevesno zrelo? Vemo večinoma vsi, da sadje še tudi v sadni kleti dozoreva. Vendar si je treba dobro zapomniti, da dozorevanje v kleti ni v redu, če sadje ne ostane na drevju, dokler ni zrelo. Da je pa na drevesu zrelo, vemo po tem, da se rado gladko, brez sile odtrga, če ga primemo in rahlo zavrtimo. Sad se mora s pecljem vred odtrgati oziroma rad ločiti od veje. Dokler sadje ne gre tako rado od vej, še ni drevesno zrelo.

Kdor bi sadje prezgodaj obiral, bi si povzročil precejšnjo gospodarsko škodo. Nedozorelo sadje nima dobrega okusa in prehitro uvene. Najbolj je pa škoda, ker prezgodaj obrano sadje ne more več nabirati sladkorja, ki se najizdatneje tvori v sadju ravno v zadnjih tednih dozorevanja. V tem času sadeži tudi še pridovbivajo na teži in na lepoti. Ko je sadje popolnoma zrelo, dobi prav tanko voščeno prevleko, ki ga varuje, da prehitro in preveč ne izhlapeva in ne začne gniti. Zato pri obiranju ali pozneje ne kaže brisati, da bi dobili lepšo in svetlejšo barvo. S tem bi mu prikrajšali trpežnost. Obrišemo ga šele tedaj, ko ga prinesemo na mizo — če se hočemo posebej postaviti!

Za obiranje si moramo pripraviti potrebne priprave, kakor lestvo, košare in podobne stvari. Lestva je posebno pripravna, če je tako napravljena, da jo s posebnimi njenimi podporniki lahko prosto postavimo k drevesu, ne da bi jo bilo treba naslanjati na veje. S tako narejeno in dovolj visoko setvo pridemo skoro do vseh vej pri jablanah, ki niso posebno visoka. Pri košaraha zelo priporočamo, da jih znotraj obložite z žakljevino. Nekatero sadje je poseebno občutljivo in bi se pri vlaganju v košaro in pri prenašanju obtisnilo. Taki obtiski škodujejo lepoti in trpežnosti. Posebno je treba paziti pri prelaganju in pretresanju. Žlahtnega sadja sploh ne bomo pretresali, marveč samo prekladali.

Da moramo sadje za shranitev čez zimo in za prodajo obrati in ne otresti, je menda dovolj znano. Otreseno sadje je sposobno le za takojšnjo porabo, nikakor in pod nobenim pogojem pa ne za shranitev v sadni kleti. Tudi za prodajo je otreseno sadje neprimerno, razen če ga kdo kupi za predelavo v mošt ali za kuho v žgano pijačo.

Obiranja se bomo lotili ob popolnoma suhem in lepem vremenu, da čim bolj odstranimo nevarnost za gnitje. Tukaj bomo sadeže prebirali in jih razdelili v tri skupine. V prvo skupino pride vse najlepše sadje, ki doseže določeno debelost. O tem se prepričamo, če si pripravimo desko z luknjami. Kateri sadež pri določeni luknji ne gre skozi, pride v prvo skupino, če je drugače brez napake. Brez napake je pa, če ni nič črviv in nič škrlupast ter ima lepo, za tisto sorto običajno obliko in zrelost.

Sadeži manjše velikosti in slabših oblik, ki so pa vendar še vedno lepi in ne črvivi in škrlupasti, pridejo v drugo skupino. V tretjo pa določimo vse ostalo sadje. Ta skupina pač ni sposobna za prezimovanje in jo čimprej porabimo. Tretje vrste sadje nekateri kar na drevju pustijo in ga potem otresejo. Razume se, da v tretjo vrsto pride tudi vse lepo sadje, če je kaj ranjeno. Le nekoliko ranjen sad začne gniti in s svojo gnilobo ograža tudi zdravo sadje.

Sadje spravljamo v sadno klet tako, da ga ločimo po kakovosti in ga zložimo ali na police (stelaže) ali pa namestimo v amerikanske zaboje. Klet za sadje naj ne bo ne prevlažna pa tudi ne preveč suha. Važno je, da se lahko, dobro zrači. V glavnem velja za sadno klet isto, kar smo navedli pri kleti za krompir. Toplota naj ne pade pod 2 stopinji Celzija in ne zraste veliko nad 6 stopinj. V taki kleti, ki jo večkrat ob primernem vremenu prezračimo, nam sadje dolgo vzdrži. Na sadnih policah zloženo sadje od časa do časa preberemo in odstranimo vse gnile in nagnite sadeže. Tako si ohranimo sadje v dobrem stanju in nam pozne zimske sorte vzdržijo daleč v spomladanske mesece. Takrat je svež sad posebna slaščica in ima tudi izredno dobro ceno.

Gledališka igralka: »V Hollywoodu so mi ponudili mesto z mesečno plačo 10.000 dolarjev.«

Ravnatelj: »In jaz vam dam 20.000 dolarjev, če ponudbo sprejmete.«

Prašičem dajajmo tudi nekuhano krmo

»Ali si že zakurila pod kotlom, da bomo skuhali za prašiče?«, tako in podobno dan na dan sprašujejo naše kmečke gospodinje svoje dekle ali hčerke. Kar pripeljejo ali prinesejo z njiv za prašiče, vse roma v kotel, kjer se kuha in prekuhava na žive in mrtve. Gospodar se večkrat krega nad ženskami, ki mu preveč drv požgejo: »Kam neki gredo drva? Ni še dolgo, ko je bila skladovnica polna ,sedaj bo pa skoraj prazna! Vedno in vedno vlačite drva pod kotel.« Gospodinja se brani, češ: »Kaj pa hočeš, prašičem je vendar treba kuhati, da bomo kaj priredili in da bo masti in špeha pri hiši.«

In vendar se v zadnjem času po strokovnem in drugem časopisju veliko bere o tem, da se naj poleti mladim prašičem, ki še rastejo, poklada mnogo neprekuhane krme; nekateri strokovnjaki trdijo, naj taki prašiči uživajo v e č i n o krme v surovem stanju. Priporočajo zlasti pašo in pokladanje sveže mlade trave in detelje.

»Za božji čas«, tarnajo naše gospodinje in zmajujejo z glavami, »saj prašiči vendar niso — krave, da bi jih na pašo gonili in jim dali pastirja, kakor ovcam!« Spominjam se iz svoje zorne mladosti na našega soseda, ki je imel zelo »nadebudnega« sinka. Večkrat se mu je potepel po vasi, namesto, da bi bil izvršil naročeno delo. Pa so sosedov oče svojega sina ostro pokarali, rekoč: »Če boš tak, ne bo nič iz tebe. Za drugo ne boš, kot da pojdeš na Hrvaško prašiče past.« Meni se je ta grožnja zdela zelo čudna: pri nas pasemo krave in vole, včasih tudi konje pa ovce, kjer jih redijo. Da bi mogel iti sosedov Pepe na Hrvaško prašiče past, mi ni šlo v glavo.

To je bilo pred več ko štiridesetimi leti. Po Hrvaškem in Slavoniji, kjer je prašičjereja doma ,so že takrat prašiče pasli kar čez vse leto. Tako delajo še dandanes. Jim sploh nič ne kuhajo. Spustijo jih na pašnike po prostranih ravninah, kjer rastejo hrasti, in tam se živali same hranijo s travo in želodom do pozne jeseni. Pa kako lepo in hitro rastejo in kako so zdravi! Kako je torej s to rečjo?

Dognano je nesporno, da je prašič č r e d n a i n p a š n a ž i v a l. Zapiranje mladih prašičev v ločene oddelke svinjaka in krmljenje s kuhano hrano se ne sklada z naravnimi lastnosti teh živali. Vse to je na mestu šele takrat, kadar začnemo svinje pitati. Vse do tedaj pa zahteva način življenja in ustroj organizma te živali, da se kolikor mogoče veliko giblje v čredi na prostem in, da uživa v glavnem surovo hrano.

Na podlagi tega spoznanja so začeli strokovnjaki priporočati prašičjerejcem, naj za prašiče napravijo tekališča, kamor naj živali čim več spuščajo, da se gibljejo v čredi na prostem in, da rijejo po zemlji. Prepričanje, da je tekališče primerna in potrebna naprava pri svinjaku, je med kmečkimi ljudmi na splošno prodrlo. Če ogleduješ svinjake, boš danes že skoraj pri slehernem našel tekališče. Večji del so pa ta tekališča premajhna in vsa tako prerita in blatna, da je groza. Prašiči se v njih slabo počutijo in ne dobijo snovi, ki jih za rast in razvoj potrebujejo.

Treba je napraviti korak dalje in začeti razmišljati, kako bi se stvar uredila, da bi prašiči mogli na p r a v o p a š o na sadni vrt ali na travnik jeseni. Prašičji organizem potrebuje za svojo rast poleg drugih snovi zlasti b e l j a k o v i n e, katerih pa v kuhani običajni krmi dobi premalo. Prav odlična beljakovinasta hrana je mlada trava, pa tudi mlada detelja in lucerna. Nobenega dvoma ni, da je najbolj naravna in najcenejša krma za doraščajoče prašiče ravno na travi. Ne samo, da se žival pase in dobi potrebnih snovi za rast, na paši se tudi veliko prosto giblje na svežem zraku in na soncu, kar je za razvoj telesa in za zdravje velikega pomena.

Seveda bodo naši gospodarji majali z glavami: prašiče spustiti na vrt ali celo na travnik ali njivo — to vendar ne gre! Vse čisto bodo prerili zemljo in napravili veliko škodo. Kdo bo kaj takega gledal!

Pomislek je upravičen. Toda enega nesmemo pozabiti. Dokler imaš prašiče v malem tekališču, ki je itak že vse prerito in prekopano, živali res od sile rijejo po zemlji. To je razumljivo. Iščejo pač rudninskih snovi, ki so jim potrebne za rast kosti, pa jih v popolnoma preriti zemlji nič več ne najdejo. Zato rijejo naprej in naprej. Ko jih boš spustil na pašo ,bodo rili mnogo manj, skoraj nič. Rudninske snovi dobijo zlasti v detelji in je ne iščejo v zemlji.

V kolikor bi gospodar ne imel primernega prostora za prašičjo pašo na vrtu, n a j p a v s a j p o k l a d a d o r a š č a j o č i m m l a d o t r a v o v s v i n j a k u. Na ta način bo prihranil mnogo kuhanja. Pa ne samo mlado travo naj krmi: tudi mlado deteljo, buče, razne zelene odpadke in drugo. Sprva prašiči ne bodo radi jedli, dokler se ne privadijo. Pozneje bo pa ta krma v veliki meri lahko nadomestila dosedanjo kuhano hrano.

Za zimo naj pa vsak gospodar za mladi prašičji rod preskrbi nekaj posušene mlade detelje, ki jo bo gospodinja dajala med ostalo krmo in z njo tudi v zimskem času, ko ni paše in ne sveže krme, nudila rastočim živalim beljakovinasto in rudninsko hrano.

Čebelnjak

V našem listu smo do sedaj že marsikatero rekli a čebelnjaka nismo še prav nič vzeli v misel. Pa vendar mi slovenski čebelarji skoro vsi brez izjeme čebelarimo v čebelnjakih ali ulnjakih. Sedaj po vojni bomo obnavljali svoje gospodarstvo in svoje gospodarske stavbe. Marsikje bo prišel na vrsto tudi čebelnjak. Zato ne bo napak, če si prikličemo v spomin glavna načela pri postavljanju in graditvi čebelnjaka.

Najprej si moramo biti na jasnem glede lege. Vsak otrok že ve ,da čebelnjakov ne postavljamo v senco in proti severni strani. Čebelice ljubijo sonce in jug. Čebelnjaki so obrnjeni proti poldnevni strani in tako postavljeni, da so kolikor mogoče v zavetju. Zlasti spomladi, pa tudi čez poletje in v jeseni brijejo mnogokrat zelo mrzli vetrovi, ki cele trume čebelic pomečejo na tla tik pred čebelnjakom. To je razumljivo, če premislimo, da čebela pred čebelnjakom že »zapira motor« in se spušča proti svojemu panju s prostim letom če jo zgrabi veter zunaj, ko je visoko v zraku in ko dela »motorček« s polnimi obrati, se ji nič hudega ne zgodi. Pred čebelnjakom jo pa vrže na tla, kjer spomladi dostikrat ne more več zleteti, otrpne in umrje. Da se to kolikor mogoče prepreči, postavljamo čebelnjake v zavetje.

Ko govorimo o legi, moramo upoštevati še nekaj načel. Čebelnjak gotovo ni na mestu ob prometnih potih, ker bi bilo vedno nevarno, da čebele napadejo ljudi in zlasti živali. Kaj takega bi lahko povzročilo velike nesreče. Zato obstojajo v tem pogledu tudi predpisi, ki določajo gotovo razdaljo med čebelnjakom in potom ali cesto. Če je vmes visoka živa meja ali gost plot ali kakšna stavba ,potem nevarnosti ni več, ker čebele letijo visoko.

Napačno bi bilo postavljati čebelnjake pred kako večjo lužo ali potok, kaj šele reko. V takem primeru bi bila vsaka čebela, ki pade pred čebelnjakom na tla, brezpogojno izgubljena. Zato odmikajmo čebelnjake kolikor je le mogoče od vode, ki je posebno škodljiva ob najboljših pašah. Takrat se čebele vračajo težke in kaj rade padajo ob najmanjšem vetriču na tla. Katera pade v vodo, ne more več ven. Izgube so lahko zelo velike in jih pri legi čebelnjaka kaže upoštevati.

Kakšen bodi čebelnjak? Pri tem vprašanju so mnenja močno deljena. Je podobno kot pri panjih. Vendar so tudi pri obliki, velikosti in izdelavi čebelnjaka gotove smernice, ki veljajo na splošno in jim nihče ne more resno oporekati.

Eno glavnih pravil je prav gotovo to, naj bo čebelnjak dovolj prostoren. Nismo zapisali — velik, ampak prostoren. To je nekaj drugega. Če imaš n. pr. deset panjev in misliš pri tem številu ostati, ne boš delal velikega čebelnjaka, ker nimaš z njim kaj početi. A delati moraš tudi za 10 panjev prostoren čebelnjak. To se pravi takega, da se boš v njem lahko nemoteno gibal, kadar imaš v panjih opraviti. Med panji in zadnjo steno mora biti toliko prostora, da lahko brez stiske panje jemlješ s skladovnice in da imaš poleg tega na primernem mestu še mizico za orodje. Nikar ne pozabite na to važno pravilo! Marsikaterega čebelarja je potem že grevalo, ko je videl, kako ga je polomil, ko je varčeval s prostorom v čebelnjaku.

Drugo važno pravilo je, da mora biti v notranjosti prava svetloba. Če imaš panje, ki jih opravljaš od zadaj (n. pr. A — Z panji ali njemu sorodni), mora padati svetloba v čebelnjak od zadnje strani. Čebelar mora v panj videti, a to mu je mogoče le, če ima svetlobo od zadaj, ki pada naravnost v notranjščino panjev. Pri panjih, ki jih jemljemo iz skladovnice, in opravljamo od zgoraj, je lahko svetloba tudi od strani. Okno mora biti v vsakem slučaju dovolj veliko in ne sme biti zaveznjeno s kakim gostim drevesom.

Tla v čebelnjaku ne smejo biti betonska, lahko pa ostane notri ilovica. Seveda so ilovnata tla vse prej kot snažna. Zato jih kaže nadomestiti z lesenim podom. Kdor bo delal nov čebelnjak ali starega kaj popravljal, naj računa s tem, da je panje v spodnji vrsti zelo težko opravljati, če so prenizko pri tleh. Ako jih pa namestimo visoko, nam gre veliko prostora v izgubo. Zato si pomagamo na ta način, da za panji vkopljemo v tla kakega pol metra globok jarek, ki ga lahko obložimo z deskami in zgoraj napravimo pokrov. Kadar delamo v zgornjih vrstah panjev, ta »jarek« zapremo s pokrovom. Kadar imamo opraviti v spodnji vrsti ,ki nam je sicer prenizko, »jarek« odpremo in stopimo vanj ter se, z nogami v jarku, vsedemo na pod. Delo je prijetno in lahko.

Kdor ima take sisteme panjev, ki jih je treba vleči iz skladovnice, naj vsekakor gleda, da bo vsaka vrsta ležala na posebnih tramičih. Le tako mu bo možno mirno jemati panje iz skladovnice, ne da bi mu bilo treba preveč prekladanja, ki je zamudno in zelo draži čebele. Vsi želimo imeti pri opravkih mirne in krotke živalce. Zato pa moramo preprečiti vse, kar bi jih poprej razburjalo in dražilo.

Še nekatere stvari je v zvezi s čebelnjakom treba povedati. Ker sedaj nimamo več prostora, bomo to napravili prihodnjič.

Izgubljena dekleta

Listi poročajo, da je bilo pred vojaškim sodiščem v Velsu te dni kar naenkrat devetindvajset deklet, katerih najmlajša je bila ravno štirinajst let stara. Dekleta so bila obsojena, ker so v ameriških službenih prostorih »beračile cigarete in čokolado.« Sodnik je svetoval dekletom: »Pojdite domov in poiščite si poštenih služb, ko boste zopet proste!« Vojska je pognala na tisoče ljudi v svet, ki ne pozna ne postavnega ne nravnostnega reda. Minula nacistična vzgoja je storila vse mogoče, da se je podrla opora verskega mišljenja. Skušnjavi se ni znala zoperstaviti. Mladina, ki je leta sem rastla v nacistični vzgoji, se ni znala zoperstaviti skušnjavi.

Nesreča je zdaj tu! Kdo nam more pomagati, da se reši ta mladina? Mladina morebiti ni toliko kriva, kakor starši, ki so z navdušenjem nosili kljukasti križ in pozdravljali »Heil Hitler«!

Rotija

Povest

Spisal Karl Mauser

6.

Nalila je v ponev vode in jo primaknila k ognju. Potlej je sedla na klop in se zazrla v plamen. Tišina v bajti se ji je zazdela prijetna in ljubezniva kakor drag gost, ki pride in sede na zapeček in razpreda svoje spomine. Pogradi so rasli pod strop, poravnane odeje so dišale po utrujenih dekliških telesih. Ob Maričkinem pogradu je visela slika brezjanske Marije.

»Kako so vse srečne«, se je Rotiji utrnila misel. »Doma so in nocoj morda fantje vasujejo pri njih. V nedeljo se bodo vrnile, nekatere morda šele v ponedeljek zjutraj. Pri delu bodo z veseljem mislile na preživete ure in se že v naprej veselile nove sobote. Zame je pa vedno ponedeljek, in bo ostal do konca življenja.«

Voda v ponvi je zavrela. Vzela je vrečico s police in usula moko. Voda se je zapenila čez njo. V kozici je scvrla zaseko in se šele potlej domislila, da bodo žganci vendar s cvrtjem. Odstavila je mast, da se ne bi užgala in ubila v lonček troje jajc ter jih zžvrkljala.

Krop je brbljal, dišeča soparica je napolnila ves prostor, skoz okna se je ponujal mrak.

Potlej je odlila vodo in žgance premešala. Znova je pristavila zaseko in ko je zacvrčala, je umedla jajca.

Takih žgancev Rotija že dolgo ni jedla. Kar razpustili so se v ustih. Mleko je potlej popila kar mrzlo.

Po večerji je črepinje pomila v koritu. Zrak je bil prijetno hladen, v smrečje se je lovil vetrič.

»Jutri moram vstati že ob treh, če hočem v Dražgoše k maši«, se je spomnila. »Po bližnjicah imam več kot dve uri hoda. Nazaj se mi sicer ne bo mudilo, saj doli nimam kaj početi, toda do desetih bom komaj nazaj.«

Vendarle se ji ni dalo v bajto. Nazadnje so prišle v vas Prešnikova Minka, Štefanova Ana in Oblakova Pepca iz druge bajte. Tudi njim se še ni dalo spat.

»Bo šla katera jutri v Dražgoše k maši?« bi rada vedela Rotija.

»Predaleč je. Nazaj grede je pot po bližnjici strma, na okrog je pa predaleč. Kadar ne gremo v dolino, molimo kar same pri naši kapelici.«

Štefanova Ana je največkrat molila naprej. Imela je močan, skoraj moški glas in znala je po stari materi vse mogoče molitve.

»Jaz pa kanim iti, če le ne bom zaspala. Do desetih bom že lahko nazaj.«

»Prav, da greš, toda povem ti, da boš v ponedeljek komaj stala pokonci.«

Še nekaj časa so modrovale, potlej so si voščile lahko noč in se razšle. Rotija je odšla po jopico in sedla na klop. V začetku je mislila, da bo kaj brala, toda se ji res ni dalo. Noč je bila lepa in tako zvezdnata, da je bila zvezda zvezdi napoti. Nekatere so skušale napraviti prostor in so se utrnile. Rotiji se je zdelo, da se ji bodo utrinki usuli ravno na glavo.

Molče je sedela tesno ob steni in bila v poltemi podobna amfori, ki čaka, da jo napolnijo. Tudi roke ni premeknila. Obe sta ji ležali v naročju in ob ramenih sličili amforinim držajem.

Kako je noč na planini skrivnostna! Korito je prgišče velikana, ki se je prišel odžejat, curek vode je srebro, grmiči trave so hišice škratljev. Srna stoji na parobku in vohlja po zraku. Nekje diha človek.

Rotija vstane in potegne z roko po travi. Jutri bo lepo vreme.

Jernej se bo vrnil in bo prinesel novice s Prtovča. Pri Marjeti se vse zbere.

Rotija gre v bajto in zapahne vrata. Čuvajev pes laja, ker je zaslišal šum. Lisjak se umakne in se v loku obrne proti Dražgošam.

Zunaj ostanejo samo zvezde, trava in živali.

*

Jernej se je vrnil. Sredi popoldneva je bil že na Martinčku. Rotiji je prinesel v oprtniku moke, zaseke in nekaj kruha. In pismo. V resnici. Rotija ni mogla verjeti, da je pismo zanjo. Pa je le bilo.

Rotija Poderžaj,
Prtovč št. 4, pošta Železniki.

Rotiji so se zatresle noge. Skoraj bi se pozabila Jerneju zahvaliti. Od Tineta je. Od koga pa naj bi bilo?

»Marieta te lepo pozdravlja in je bila kar huda, da nisi prišla domov. Na Prtovču ni nič novega, le za Tineta govorijo, da je zgubil službo in da je zdaj nekje za hlapca v Struževem. Zavoljo pijanosti so ga menda odpustili.«

Jernej je gledal v Rotijo kakor da marsikaj ve. Rotija je mečkala pismo in se skušala znajti.

»Vedela sem, da ga bo pijača ugonobila. Mar bi se doma držal dela. Ko bi bil pameten, bi mu ne bilo treba nikamor hoditi.«

Jernej je brž videl ,da težko govori.

»Kaj pa si delala, ko si bila skoraj sama tukaj? Menda nisi lezla v Dražgoše.«

»Mislila sem iti, pa sem zaspala. Še nikoli se nisem tako pozno zbudila. Usedi se, da spanja ne odneseš.«

Šele zdaj se je prav zavedela. Pismo je še vedno tiščala v roki in prsti so ji bili znojni od razburjenja.

Jernej se je usedel.

»Kaj boš pa jutri počela? Menda ne boš spet v kamenju?«

»V dvajseto zaseko gremo trebit grmovje. To bomo opraskane.«

Rotija bi rada videla, da bi Jernej odšel in da bi lahko prebrala pismo. Žgalo jo je v roki, kakor da z golimi prsti drži živ ogorek.

»Drugo soboto boš pa šla na Prtovč, kajne? Če boš šla, se gotovo oglasi pri meni, ker sem nekaj stvari moral pustiti še spodaj. Sam ne bom hodil, če pa tudi ti kaniš iti, bom pa šel. Tako sem tudi Marjeti obljubil.«

Rotija mu je koj obljubila. Ni se hotela pregovarjati. Želela je, da bi bila že sama.

Jernej je čutil njen nemir. Skoraj hudo mu je bilo, da je za tako kratek pogovor prišel tako daleč. Poslovil se je in ji še enkrat naročil, naj se zagotovo oglasi, ko bo šla v dolino.

Rotija ga je spremila kos poti. Z Mošenjske planine je vriskala harmonika.

Hiša v Nonči vasi

Za medsebojno zbližanje

V Spittalu ob Dravi se je vršil v soboto in nedeljo pod pokroviteljstvom ravnatelja UNRRA-ine misije za Avstrijo, brigadnim generalom Parmintrom, športni in glasbeni festival. Festival sta pripravila ravnatelj UNRRA-e v Spittalu, major Jervie in župan mesta Mihael Pfeifer, da bi zbližala domače ljudstvo z begunci UNRRA-inega taborišča. Pri prireditvi so sodelovali domačini in begunci. Prireditev je zelo lepo uspela. Prebivalci mesta in taboriščniki so pripravili v kratkih treh tednih obsežen spored. Tako je bilo mogoče otvoriti v soboto 7 .septembra vrsto prireditev v svečano okrašenih prostorih gradu Porcia. Vodji festivala, major Jarvie in župan Pfeifer sta pozdravila med številnimi gosti ravnatelja UNRRA-ine misije za Avstrijo, brigadirja Parmintra, ravnatelja taborišč v britanski zoni, majorja Chapmana, ravnatelje preseljeniških taborišč v Beljaku, Lienzu, Judenburgu in Kapfenbergu, kakor tudi zastopnike avstrijskih vladnih oblasti in uradov. V okviru otvoritvene svečanosti sta nastopila slovenski in avstrijski pevski zbor. Na športnem igrišču so izvajali zelo uspele telovadne točke na orodju in na tleh, lepe otroške igre in humoristične točke. Med odmori je igrala godba. Mladina iz taborišča se je v vseh panogah najbolje odrezala. Posebno močan vtis in zanimivo sliko je pokazala kulturna prireditev v gradu Porcia, kjer so tekmovali slovenski in avstrijski ljudski zbori.

MALI OGLASI

Kupujem vsakovrstne odpadke sveč in vsakovrstni čebelni vosek. Franc Siebert, Celovec (Klagenfurt), Stauderhaus. 164

Čevljarskega pomočnika, vajenega vseh del, sprejme takoj Widmann Marija (Fr. Kumer), Pörtschach 110, pošta ista. Hrana in stanovanje po dogovoru. 178

Poizvedbe:

Iščem zaročenca Radice Vidergarjeve Slavka Grobin ,roj. 1919 v Zagorju ob Savi, Slovenija. V jugoslovanski vojski je služil v vodu za zvezo v Kninu leta 1941. Nazadnje se je javil v jeseni leta 1945 po radiu iz Marseille-a (Francija). Kdor kaj ve o njem, naj javi na naslov: Zdouc Dragica, Munderfing Nr. 110/II. p. Muderfing i. Oberöserr. 179

Bitka v pragozdu

(Nadaljevanje in konec.)

Zdaj so se začeli Brazilijanci braniti. Tolkli so po mravljah s palicami, teptali so jih z nogami. Pomagalo je, ali ne za dolgo. Nov val je privrel, bil je močnejši od prvega. Konji so se splašili, se odtrgali ter zdivjali iz tabora. V stiski je sklenil Quiquerez, da žrtvuje svoj bencin in špirit. Z ljudmi, kar mu jih je ostalo, je zvlekel kanistre pred tabor, jih tam izpraznil ter potem travo zažgal. Planjava tja do potoka se je spremenila v plamenče morje. Oglušujoče je praskotalo, ko so se cvrle mravlje, gost dim se je dvigal proti nebu, in smrad da nikoli tega je polnil ozračje.

Mravlje vojske ni bilo več! Quiquerez se je štel srečnega. Vsaj dragoceno zbirko rastlin, nabrano v večmesečnih naporih, si je rešil. Indijanci se bodo že vrnili in konje si bo lahko kupil nove. Utrujeni Brazilijanci so zlezli v šatore ter legli k počitku. Kar na lepem je nastal zopet hrušč in trušč. Razburljivi klici so privabili vse na plan, kar je imelo noge. Mravlje so bile zopet tu! A to pot so napadale s treh strani. Od glavne armade sta se bili odcepili dve koloni in trojen naval je zdaj ogrožal taborišče. Od tega trenutka je bil položaj ne več resen, ampak kratko in malo obupen. Zakaj Brazilijanci so bili obkoljeni, pot nazaj jim je bila pretrgana, tičali so v oblegani trdnjavi. Koliko časa jo bodo mogli držati? Bencina niso imeli, puške pa so bile proti takim sovražnikom brez pomena. Na srečo so bile lopate pri roki. V blazni naglici so izkopali jarke okrog šatorov. Vedeli so, da to ne bo ustavilo mravelj, a upali so, da jih bo oviralo vse dotlej, da pride pomoč od zunaj. Oblegani Brazilijanci so se branili 17 ur. Po malem so se jarki polnili in vedno češče se je zgodilo, da je prilezla tropična mravlja komu pod obleko. Če je pičila, kako je peklensko zabolelo! Pa ne samo, da so prizadeta mesta pekla, ampak tudi otekala so.

Že je začel dr. Quiquerez obupavati, tedaj mu je iznenada udarilo na uho ropotanje motorjev. Po stepi je brzelo nekaj avtomobilov. Pobegli Indijanci, z onim »gauchom« vred, so bili priklicali farmerje in ti so zdaj pripeljali tovor bencina. Brazilijanci so iz tabora videli, kako se vozovi ustavijo, kako poskočijo ven farmerji, kako hite proti taboru in potoku. Kanistri so šli iz roke v roko. Kmalu je bil širok pas polit z bencinom. Še hip — in stepa je bila v plamenih. To pot je zaleglo. Mravlji pritisk čez potok je prenehal. Kar je ostalo mravelj živih, so se umaknile tja, odkoder so bile prišle.

Izpred sodišča

V Lienzu so bili obsojeni: Meraner Marta, na 1 mesec zapora, ker je prekoračila mejo iz Avstrije v Italijo in nazaj ter pri tem tihotapila. Vidovič Franc na 50 šilingov globe, ker se je podal brez dovoljenja v zaporno cono. Staferner Ana na 12 dni zapora, ker so našli pri njej zavezniško blago in 4 škatlje tobaka. Haring Alojz na 21 dni zapora, ker je prekoračil mejo iz Avstrije v Italijo. Demattio Camillo na 14 dni zapora, ker se je brez dovoljenja podal v zaporno cono, z namenom, da prekorači mejo v Italijo.

ZA NEDELJSKO POPOLDNE

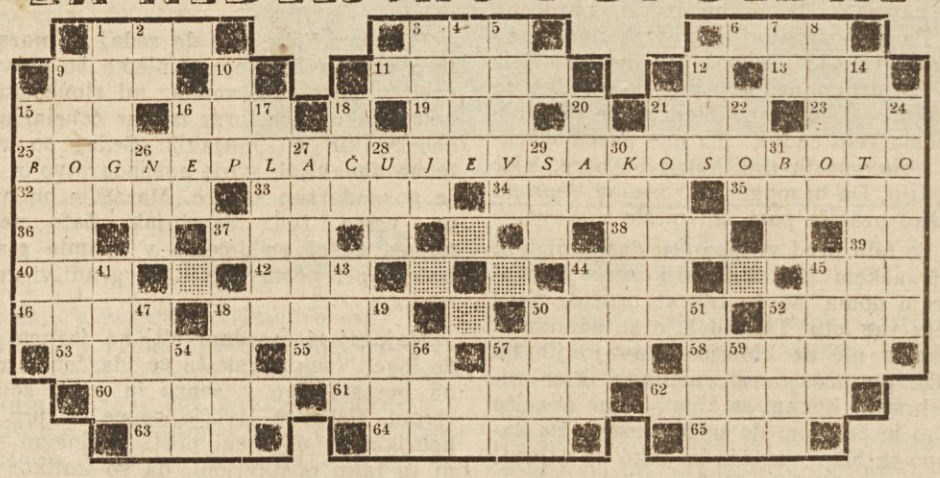

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1 boter, stric. 3 število. 6 izrastek, tudi glasbilo. 9 jeza, nejevolja. 11 vsota. 13 stalno bivališče. 15 hudobija, nesreča. 16 začetni zlog, ki izraža davnino. 19 osebni zaimek. 21 močan zvok. 23 struja. 25 slovenski pregovor. 32 družabno dejanje. 23 dospeti. 34 druga beseda za slanika. 35 rastlina, s katero venčajo zmagovalce, tudi začimba. 36 prvi dve črki slovenskega mesta, čigar usoda še ni odločena. 37 industrijska rastlina. 38 strelno orožje. 39 osebni zaimek. 40 vrsta pesmi. 42 sadni sok za začimbo. 44 pogoj za napredek človeštva. 45 nasičen. 46 druga beseda za merilo. 48 primerjalni zaimek. 50 oseba iz opere »Prodana nevesta«. 52 del voza. 53 javni uradnik. 55 svetopisemska oseba. 57 Izakova žena. 58 mnogo, izdatno. 60 slaboumnež. 61 žensko ime. 62 nič ni tako skrito, da ne bi postalo . . . 63 poljska cvetica. 64 pravoslavna sveta podoba. 65 skrajšano žensko ime .

Navpično: 1 telovadno orodje. 2 del telesa. 3 svojilni zaimek. 4 moško ime. 5 druga košnja. 7predlog. 8 izdelan, dovršen. 9 prost, neodvisen (v je l). 10 poljsko orodje. 17 imitacija srebra za jedilni pribor. 18 »Zrcalo duše«. 20 časovna enota. 21 kazen za grehe. 22 debela palica. 24 velika lesena posoda, napajališče. 26 znamka motornih koles. 27 zdravilna rastlina. 28 lesena stavba. 29 član slovanskega naroda. 30 del pesmi. 31 iglasto drevo. 41 svitopisemska oseba. 43 del stanovanja. 44 kakor. 46 vodoravno. 45 glasbeni izraz. 47 najmanjši delec snovi. 48 slovenski politik, sociolog, umrl (Jan. Ev . . .) 49 igra na karte. 50 moška razvada. 51 razdvaja, deli. 52 spleteni lasje. 54 naplačilo. 56 vrsta barvila. 57 bližnji sorodnik. 59 domača žival.

»Mihovcev Francelj iz Podblice igra«, je vedel povedati Jernej. »Nekaj mestjanov je prišlo in plešejo kot nori.«

Rotijo je zanimalo samo pismo.

»Še enkrat lep boglonej, da si mi prinesel, Jernej.«

»Je že dobro. V soboto grede me pa pokliči.«

Komaj je Jernej zginil, je že pretrgala kuverto. Da, Tine je pisal. Grde, skrivenčene črke so se režale z modrega papirja.

»Draga Rotija!

Ti pišem, da nisem več v tovarni, zaradi pomanjkanja dela in da sem zdaj v Struževem pri Kranju. Vem, da si huda in da tisto ni bilo pray. Sem se zelo kesal in sem se popolnoma spreobrnil. Če je od tistega žegnanja kaj bilo, pojdi h konjederki in naj ti prežene. Vedno še mislim, da nisi huda name in da bova še naprej prijatelja. Ko bova oba nekaj zaslužila, se bova pa vzela. Pošiljam ti eno ruto, ki sem jo kupil zate. Upam, da jo boš tudi po pošti sprejela, ker domov ne utegnem priti.

Še enkrat te prosim, da ne bodi huda in da mi odpiši, če je kaj bilo. Naredi tako kakor ti svetujem, sicer pa mislim, da ni nič bilo.

Te lepo pozdravlja

Tvoj Tine.«

V Kranju je zelo dolgčas in velikokrat mislim na Tebe.

Rotiji so se najprej ulile solze, potlej pa je pismo strgala na drobne kosce in jih zmetala pod pot.

»Ne, ne bom mu pisala. Ne bom. Naj se le še vlači naprej, kakor se doslej, otrok bo pa moj, samo moj.«

Tedaj se je spomnila na ruto in skoraj stekla proti bajti. S tresočimi rokami je razmetala vse, kar je prinesel Jernej. Da, tu je zavojček. Poskusila ga je z roko. Ruta, svilena ruta. Zgrabila je suhljad, ki jo je bila pripravila za večerjo, uprasnila vžigalico in vrgla zavojček na ogenj. Tudi odpreti ga ni hotela. Nič. Tak naj zgori, kakršen je prišel po pošti. Zasmrdelo je po ožganem blagu.

Rotija pa se je vrgla na pograd, zarila obraz v blazino in na ves glas zavekala. Ko je ogenj na ognjišču ugasnil, se je dvignila in se s solznimi očmi zazrla v brezjansko Marijo, ki je visela nad Maričkinim pogradom.

Morala se je umiriti, zakaj prve delavke bodo že začele prihajati.

Težke ure

Zgodaj zjutraj je Rotija odšla z drugimi vred v dvajseto zaseko trebit gozd. Bila je nerazpoložena, trudna, zakaj skoraj vso noč je prebedela. Misli so se ji ponujale od vseh strani, se ji vsiljevale in natančno je videla pred seboj Tinetovo pismo.

»Če je od žegnanja kaj bilo, pojdi h konjederki in naj ti prežene.«

Od studa se je zvijala in najraje bi planila pokonci in stekla iz bajte ven, v noč, dokler se ne bi v njej poleglo. Mirno dihanje deklet, ki so se vrnile iz doline, je njen obup še povečevalo.

»Mislim, da nisi huda name in da bova še naprej prijatelja.«

Rotija je stiskala pesti.

»Nikoli več, nikoli. Moje oči ga nočejo več videti. Še otroka bi mi uročil.«

»Odpisala mu boš vendarle«, jo je nekaj nagovarjalo. »Povej mu, kako je s teboj. Morda ti bo za otroka kaj plačeval.«

»Nočem, tudi beliča nočem od njega. Za svojega otroka bom sama zaslužila. In če imam iz tal skopati. Izkopala bom.«

»Saj je on več kriv.«

»Vseeno. Otrok bo samo moj. Saj ga on niti noče. Hoče, da bi ga uničila, vrgla iz tople zibeli, ki jo ima v meni. Nikdar!«

Ni jokala toliko iz žalosti, kakor iz togote in divje jeze.

Skoraj vso noč se je tako borila in zjutraj vstala kakor prebičana. Čotova Marička je silila vanjo in ji povedala vse novice iz Jamnika. Rotiji se je zdelo, da ji govori nekje od daleč, nekje z drugega brega.

»Saj še ne poslušaš ne«, je našobila usta. »Kar nekam naprej gledaš.«

»Jernej je bil pri njej«, so že vedele nekatere iz druge bajte.

Čotova se je na glas zasmejala.

»Zato nisi hotela v dolino. Glej no, Jerneja, kako je postal podjeten. Do zdaj je dekleta komaj pogledal.«

»Je pa zares priden in pošten,« se je Marička obrnila k Rotiji, ki je zardela do las.

»Ti ni treba nič zardevati. Kar zmenita se. Ob Jerneju ti ne bo nič hudega.«

Rotija bi najraje ušla naprej. Na Jerneja prav res ni nikdar mislila drugače kakor na vsakega drugega.

»Stokrat boljši je kakor Tine«, je nenadoma rekla ena iz druge bajte. Rotija se je zdrznila kakor bi jo pičila kača.

»Vsak zase ve«, jo je Marička rešila iz zadrege. Rotija ji je bila hvaležna, se s silo otepla misli in se spustila z Maričko v pogovor. Naj dekleta vidijo, da ni stara šele sedemnajst let, ko se najmanjša stvar obesi človeku na srce.

Med trebljenjem je pogovor malo utihnil. Rotija je odkopavala trnje in robidovje in še k mari ni imela opraskane kože, čeprav je čutila kri. Da gre le čas naprej, ta težki sveder za razbolele duše, ki bi se mu Rotija tako rada izognila, pa je z vsakim poskusom bega le še bolj padala podenj.

»Ko bi bila vsaj Marjeta tukaj«, je želela iz vse duše.« Zdaj bi se več ne obotavljala, do pičice vse bi ji povedala. Tudi če bi se potlej obrnila od nje. Nič zato, samo da bi bil na svetu še kdo, ki bi nosil, težo njenega greha in bi še v naprej vedel kaj bo prišlo.«

»Moram ji povedati. V soboto bom šla na Prtovč in ji vse povedala. Jaz ne morem vsega sama nositi.«

»Zakaj tako hitiš, Rotija? Nikamor se nam ne mudi. Saj si že vsa krvava.

Čotova jo je začudeno gledala.

»Zakaj pa imaš rdeče oči?«

Rotija se je skušala nasmehniti, čeprav bi najraje planila v jok. Le kaj sili vanjo, ko vidi kakšna je.

»Že včeraj so me ves dan pekle.« Rotija je sama sebi verjela.

»Potem pa nikar ne delaj. Še vnamejo si ti lahko. Gospod Lovrenc te bo rad pustil v bajti, samo povej mu.«

»Nočem.«

»Mu bom pa jaz rekla«, se je pričela razgledovati Marička.

(Dalje prihodnjič)

„Koroška kronika“ izhaja tedensko vsak petek in stane dostavljena po pošti ali raznašalcu 90 grošev mesečno. Naročnino je treba plačati v naprej. — List izdaja Britanska obveščevalna služba. Uredništvo in uprava lista sta v Celovcu, Völkermarkter Ring 25/I. Telefon 2001. Rokopisi se ne vračajo.